Polish Biographical Studies
2023, nr 11 ISNN 2353-9291

DOI 10.15804/pbs.2023.01

ARTYKUŁY

Tomasz Sikorski

ORCID: 0000-0002-3090-0793

Włodzimierz Kulczycki (1862–1936) – przedstawiciel elity naukowej Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie

Słowa kluczowe: Włodzimierz Kulczycki (1862–1936), historia medycyny, Akademia Medycyny Weterynaryjnej, historia nauki, biografwistyka, Lwów

Keywords: Vladimir Kulchytsky (1862–1936), history of medicine, Academy of Veterinary Medicine, history of science, biography, Lviv

ABSTRAKT

Włodzimierz Kulczycki (1852–1936), należał do czołowych przedstawicieli elity naukowej miasta Lwowa. Był lekarzem weterynarii, zoologiem, wybitnym anatomem ssaków, profesorem, prorektorem i rektorem Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. Odbył studia zakresie nauk przyrodniczych w Wiedniu, następnie we Lwowie. Otrzymał również dyplom lekarza weterynarii. W latach 1882–1934 pracował w lwowskiej Akademii Medycyny Weterynaryjnej, najpierw jako asystent, następnie wykładowca, od 1906 r. jako profesor, kierownik Katedry (Zakładu) Anatomii Opisowej, Topograficznej, Histologii i Embriologii (następnie po zmianach Zakładem Anatomii Porównawczej). Pracował również na stanowisku lekarza weterynarii w Lwowskim Towarzystwie Tramwajów Konnych, jako miejski lekarz weterynarii i weterynarz kontroli bydła i mięsa na lwowskich kolejach. Dorobek naukowy prof. Kulczyckiego obejmuje około 60 publikacji (prac zwartych, studiów i artykułów naukowych, omówień, recenzji *etc*.). Obszar badań i zainteresowań naukowych

W. Kulczyckiego był niezwykle szeroki, a zarazem różnorodny. Zasłynął jako wybitny anatom ssaków i zoolog, twórca preparatów anatomicznych (kontynuator prac prof. Henryka Kadyego). Prowadził prace badawcze nad anatomią i fizjologią ptaków, anatomią i etiologią chorób bydła i koni. Zajmował się również parazytologią, hipiatrią, prowadził interdyscyplinarne studia z pogranicza etnografii i etnologii, interesowała go klimatologia i demografia krajów Orientu i Azji Środkowej, indianistyka oraz fauna głębinowa oceanów. Kolekcjonerską pasję kobierniczą (1906–1936) umiejętnie łączył z badaniami orientalistycznymi, stając się niekwestionowanych autorytetem w tej dziedzinie, jedocześnie gromadząc największą na ziemiach polskich kolekcję starych tkanin orientalnych. W 1934 r. za wybitne osiągnięcia na polu nauki i postawę podczas okupacji Lwowa przez Rosję (1914–1915) otrzymał doktorat honoris causa Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie.

ABSTRACT

Vladimir Kulchytsky (1852–1936), was one of the leading representatives of the scientific elite of the city of Lviv. He was a veterinarian, zoologist, an outstanding mammalian anatomist, professor, pro-rector and rector of the Academy of Veterinary Medicine in Lviv. He did his studies in natural sciences in Vienna, then in Lviv. He also received a diploma in veterinary medicine. From 1882 to 1934 he worked at the Lviv Academy of Veterinary Medicine, first as an assistant, then as a lecturer, and from 1906 as a professor, head of the Department (Department) of Descriptive Anatomy, Topography, Histology and Embryology (later, after changes, the Department of Comparative Anatomy). He also worked as a veterinarian at the Lviv Horse Tram Society, as a city veterinarian and as a veterinarian for the control of cattle and meat on the Lviv railroads. Prof. Kulchytsky's scientific output includes about 60 publications (compact works, studies and scientific articles, discussions, reviews, etc.). The area of research and scientific interests of V. Kulchytsky was extremely wide and at the same time diverse. He became famous as an outstanding mammalian anatomist and zoologist, creator of anatomical preparations (continuing the work of Prof. Henryk Kadye). He conducted research work on avian anatomy and physiology, the anatomy and etiology of cattle and horse diseases. He was also involved in parasitology, hippiatry, conducted interdisciplinary studies on the borderline between ethnography and ethnology, was interested in climatology and demography of the countries of the Orient and Central Asia, Indian studies and deep-sea fauna of the oceans. He skillfully combined his collecting passion for carpentry (1906–1936) with orientalist research, becoming an undisputed authority in this field, while amassing the largest collection of old oriental textiles on Polish soil. In 1934, he received an honorary doctorate from the Academy of Veterinary Medicine in Lviv for his outstanding achievements in the field of science and his attitude during the occupation of Lviv by Russia (1914–1915).

Wprowadzenie

W dostępnej literaturze przedmiotu niewiele jest prac zawierających informacje o biografii, w tym o dokonaniach naukowych Włodzimierza Kulczyckiego – lekarza weterynarii, zoologa, anatoma zwierząt, profesora Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, w latach 1917–1919 rektora tejże uczelni, wyróżnionego w 1934 r. doktoratem *honoris causa*. Profesorowi Kulczyckiemu poświęcono zaledwie dwa niewielkie objętościowo biogramy zamieszczone w wydawnictwach słownikowych.[1] Niektórzy badacze, w przeważającej mierze historycy medycyny, szkolnictwa wyższego o interesującej nas postaci wspominali, zazwyczaj jednak na marginesie szerszych rozważań. Niemal wyłącznie eksponując pełnione przez Kulczyckiego funkcje administracyjne na uczelni lwowskiej, pobieżnie analizując natomiast obszary jego zainteresowań naukowych. Bez wątpienia więc, stan badań w tej materii jest daleko niewystarczający.[2]

Celem artykułu jest, zatem przedstawienie biografii naukowej W. Kulczyckiego, z uwzględnieniem jego dokonań na różnych polach eksploracji, od weterynarii, zoologii, anatomii ssaków, parazytologii po kobiernictwo krajów Orientu. Kontekstualnie potraktowane zostały natomiast wątki osobiste – prywatne w biografii. Zrezygnowano zatem z tzw. biografii klasycznej – „czystej" – opisu życia, drogi życiowej, historii żywota. Nie skupiono się na gromadzeniu możliwie szerokiego i różnorodnego zestawu wszelkich informacji o jednostce, rejestrowaniu z dochowaniem wierności najdrobniejszym szczegółom biegu ludzkiego życia, chronologicznie je porządkując. Świadomie zawężono analizę do *stricte* naukowo-badawczej aktywności Kulczyckiego.

[1] Zob. Z. Kosiek, *Kulczycki Włodzimierz – Sas (1862–1936),* [w:] *Polski Słownik Biograficzny, t. XVI*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 136–137; K. Millak, *Słownik polskich lekarzy weterynaryjnych biograficzno-bibliograficzny 1394–1918*, Lublin–Warszawa 1960–1963, s. 118–119.

[2] Zob. np.: S. T. Sroka, *Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945*, Rzeszów 1999; W. Chrzanowska, *Osiągnięcia i działalność naukowa Polskiej Uczelni Weterynaryjnej we Lwowie 1881–1939*, „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu Nr 434. Rozprawy CLXXXVI", Wrocław 2002; *Historia weterynarii i deontologia*, red. M. Janeczek, A. Chrószcz, T. Ożóg, N. Pospieszny, Warszawa 2012.

W związku z niedostatecznym rozpoznaniem w literaturze przedmiotu postaci W. Kulczyckiego (zwłaszcza w badaniach biograficznych) artykuł oparto w głównej mierze na wewnętrznie zróżnicowanym materiale źródłowym. Szczególnie wartościowa okazała się prasa specjalistyczna (np. „Anatomischer Anzeiger", „Kosmos", „Polska Gazeta Lekarska", „Polskie Archiwum Nauk Biologicznych i Lekarskich", „Przegląd Weterynarski/Przegląd Weterynaryjny") i codzienna (przede wszystkim lwowskiej) oraz wszystkie znane i dostępne prace zwarte autorstwa Kulczyckiego. Nie mniejsze znaczenie miały dokumenty publikowane, np. sprawozdania z działalności towarzystw, stowarzyszeń i uczelni wyższych, w których aktywnie uczestniczył bądź pracował Kulczycki. Za cenne uznać należy również memuary (pamiętniki, wspomnienia, listy), zwłaszcza przedstawicieli lwowskiego środowiska naukowego. Biorąc pod uwagę niedostateczne rozpoznanie biografii Kulczyckiego w opracowaniach naukowych i ograniczenia z tego wynikające, właśnie wykorzystany w artykule obszerny materiał źródłowy pozwolił na „rekonstrukcję biograficzną" głównych pól jego aktywności naukowej, a jednocześnie zweryfikować pojawiające się w dotychczasowym piśmiennictwie nieścisłości bądź omyłki natury faktograficznej. Artykuł stanowi przyczynek do badań nad lwowskim środowiskiem naukowym Akademii Medycyny Weterynaryjnej.

Początki kariery naukowej

Włodzimierz Kulczycki urodził się 27 marca 1862 r. w Przemyślu, w greckokatolickiej rodzinie Władysława i Aleksandry z Jamińskich.[3] W 1891 r. ukończył

[3] Ojciec W. Kulczyckiego był urzędnikiem pocztowym, matka – córka Teofila Jamińskiego, proboszcza w Monastercu (Cerkiew Przemienienia Pańskiego w Manastercu) zajmowała się domem. Kulczycki miał też rodzeństwo: brata – Juliana i siostrę Sabinę. Rodzina Kulczyckich przyznawała się do pochodzenia polskiego i rusińskiego. W opracowaniach słownikowych najczęściej podaje się informacje, iż Kulczyccy pieczętowali się herbem rodowym – Sas (stąd w zapisach nazwiska najczęściej występuje Kulczycki-Sas, bądź Sas-Kulczycki). W wypisie metrykalnym urodzeń w parafii grekokatolickiej w Przemyślu brak jednak adnotacji o pochodzeniu szlacheckim przy nazwisku rodziców W. Kulczyckiego. Zob. Archiwum Państwowe w Przemyślu, sygn. 189 Zespół Parafia Greckokatolicka w Przemyślu, *Wypis aktu chrztu Włodzimierza Kulczyckiego*, bp. Także: ibidem, I. Dobrianska, *Biogram Włodzimierza Kulczyckiego* [1936], bp.; E. Grin-Piszczek, *Włodzimierz Kulczycki – uczony, weterynarz, kolekcjoner*, „Nasz Przemyśl" 2018, nr 6, s. 41. Polska

C.K. Wyższe Gimnazjum w Kołomyi składając egzamin dojrzałości, a następnie rozpoczął niespełna jednoroczną służbę wojskową w armii austriackiej.[4] Jednocześnie w 1882 r. podjął studia na uniwersytecie w Wiedniu z zakresu filozofii (z uwzględnieniem zoologii). Po ukończeniu pierwszego roku przeniósł się na Uniwersytet Lwowski (C.K. Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I), gdzie kontynuował studia przyrodnicze (1883–1885), uczęszczając na wykłady swoich późniejszych mentorów – prof. Benedykta Dybowskiego i prof. Henryka Kadyiego.[5] W latach 1883–1885 pełnił obowiązki elawa (p.o.

literatura heraldyczna podaje, iż rusiński ród Kulczyckich pieczętował się sześcioma herbami szlachectwa: Grzymała, Kościesza, Krucyni, Krzywda, Lis i Sas (Drag), wywodzącymi się z linii rodowych: litewskiej i małopolskiej. Ta ostania używająca herbu Sas wywodziła się z Kulczyc w powiecie samborskim (woj. lwowskie) w Małopolsce Wschodniej (Galicja Wschodnia, dawniej Ruś Czerwona). Zob. np. A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 11: *Komorowscy–Kotowscy*, Warszawa 1907, s. 135; *Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej*, Lwów 1857, s. 325; „Herold Polski. Czasopismo naukowe i ilustrowane poświęcone heraldyce polskiej" 1906, s. 218; W. Semkowicz, *Wywody szlachectwa w Polsce XIV–XVII w*., „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1911–1912, t. 3, s. 191; L. Wyrostek, *Ród Dragów – Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej*, Kraków 1932; J. Kulczycki, *Kulczyckiana. Monografia rodu Kulczyckich*, t. 1, Gdynia 1976.

[4] *Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1880*, Kołomyja, 1880, s. 51; *Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1881*, Kołomyja, 1881, s. 53. Przyjęta przez wszystkich badaczy data ukończenia przez Kulczyckiego gimnazjum w 1881 r. może budzić wątpliwości. Zob. np.: Z. Kosiek, op.cit., s. 136; K. Millak, *Słownik...*, s. 118; A. J. Bant, *Włodzimierz Kulczycki, Wspomnienie pośmiertne*, „Przegląd Weterynaryjny" 1936, nr 5, s. 266. W sprawozdaniu dyrekcji gimnazjum z 1883 r. W. Kulczycki nadal widnieje jako uczeń szkoły. Niewykluczone jednak, że mamy tutaj do czynienia ze zbieżnością imion i nazwisk lub pomyłką, zważywszy, że w tym samym czasie uczniami szkoły byli także Marian i Julian Kulczyccy Por. *Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1883*, Kołomyja, 1883, s. 65. Dopiero kwerenda prasy codziennej pozwala na ustalenie daty złożenia egzaminu dojrzałości przez W. Kulczyckiego. Egzaminy ustne odbyły się w dniach 14–18 lipca 1881 r. pod kierownictwem c.k. radcy szkolnego i inspektora szkół średnich Antoniego Sołtykiewicza. Wśród 24 uczniów znalazł się W. Kulczycki (egzamin zdał bez wyróżnienia). Za: *Egzamin dojrzałości w Kołomyi,* „Gazeta Narodowa" 26 VII 1881, nr 168, s. 3.

[5] *Skład personelu i programów wykładów w letnim półroczu 1883/1884 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I,* Lwów 1884, s. 19; *Skład personelu i programów wykładów w zimowym półroczu 1883/1884 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I,* Lwów 1884, s. 14, 20; *Skład personelu i programów wykładów w letnim półroczu 1884/1885 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I,* Lwów 1885, s. 13, 19, 30; *Skład personelu i programów*

asystent) w Katedrze Zoologii kierowanej przez Dybowskiego, zajmując się badaniami i inwentaryzacją zbiorów przywiezionych przez tego badacza ze wschodniej Syberii i Kamczatki.[6] Następnie Kulczycki podjął współpracę z prof. Kadyim (od 9 kwietnia 1894 r. dyrektor Katedry Anatomii Opisowej/Prawidłowej, od 1895 r. tymczasowo kierował Katedrą Histologii i Embriologii, a od roku akademickiego 1895/1896 Zakładem Histologiczno-Embriologicznym), który zatrudnił go w pracowni zoologicznej, którą kierował. Po latach Kulczycki wspominał: „Na Uniwersytecie lwowskim od pierwszej chwili przylgnąłem do profesora Kadyiego. Pod wpływem jego wykładów i częstych rozmów w kwestjach anatomicznych, a także w skutek zachęty z jego strony już w tym samym roku zająłem się anatomją zwierząt domowych w pracowni zoologicznej Uniwersytetu."[7]

wykładów w zimowym półroczu 1884/1885 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I, Lwów 1885, s. 13, 19, 29.

[6] A. Redzik, R. Duda, Marian Mudryj et al., *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, całość zredagował, wstępem i zakończeniem opatrzył A. Rudnik*, Kraków 2015, s. 743–744. Asystentami Dybowskiego w tym czasie byli jeszcze: Jan Cavanna i Mieczysław Grochowski. Por. G. Brzęk, *Benedykt Dybowski. Życie i dzieło, wyd. II uzupełnione i rozszerzone*, Warszawa–Wrocław 1994, s. 234. Funkcję preparatora w gabinecie zoologicznym z pracownią pełnił Jan Zagórski – *Skład personelu i programów wykładów w letnim półroczu 1884/1885 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I,* Lwów 1885, s. 19.

[7] W. Kulczycki, *Wspomnienia z pierwszych lat lwowskiej uczelni weterynaryjnej*, „Przegląd Weterynaryjny" 1932, nr 6, s. 299 [wyd. broszurowe – *Wspomnienia z pierwszych lat lwowskiej uczelni weterynaryjnej. Odczyt wygłoszony dnia 5 czerwca 1932 r. z okazji 50 letniego jubileuszu Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie*, Lwów 1932, s. 1]. Zob. także: *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego, t. 2: 1898/9–1909/10*, red. W. Hahn, Lwów 1912, s. 352––353; J. Markowski, *Działalność naukowa Henryka Kadyiego,* „Kosmos" 1912, R. XXXVII, z. 10–12, s. 564–565; *Zakład Histologiczno – EpIdemiologiczny*, „Polska Gazeta Lekarska" 1937, nr 27, s. 505; Cz. Zagórski, *Katedra Anatomii Człowieka w Uniwersytecie Lwowskim 1784–1944,* „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny oraz Nauk Przyrodniczych" 1939––1947, t. 18, s. 163; K. Kowalska, *Zoologia,* [w:] *Historia nauki polskiej, t. 4, cz. 3: 1863–1918 (Rozwój nauk szczegółowych),* red. B. Suchodolski, red. tomu Z. Skubała-Tokarska, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1970, s. 367; A. Redzik, R. Duda, Marian Mudryj et al., op.cit. s. 132, 281, 801; M. Felsman, Z. Wróblewski, J. Szarek, *Profesor Henryk Kadyi – współtwórca dwóch lwowskich uczelni,* [w:] *Zbirnik prac miżdunarodnoj ukrainsko-polskoj konfierencij: Istorija rozvitku vietierinarnoj nauki i osviti u Lvovi (1784–1914), 19 veresnia 2012 r.*, Lviv 2012, s. 56–63.

Na niwie popularnonaukowej Kulczycki zadebiutował w 1884 r., krótkim szkicem poświęconym darwinowskiemu ewolucjonizmowi, zamieszczonym na łamach „Kuriera Lwowskiego". Polemizując z odczytem ks. Zellera pt. *Człowiek a zwierzę*, pisał m.in.: „mieliśmy sposobność przekonać się, jak niektóre prawdy naukowe, szczególnie przyrodnicze bywają przekręcane ze złej woli lub z powodu szczupłych wiadomości z nauk przyrodniczych. Zwykle tak bywa, iż ten, który bardzo małemi tylko wiadomościami przystępuje do jakich studiów z uprzedzeniami już z góry przygotowanemi, ogranicza się tylko na powierzchownej literaturze, nie zaś na własnych pracach doświadczalnych, staje się największym krzykaczem, szczególnie jeśli nie potrafi popisać dobrą wymową pośród mniej jeszcze z rzeczą obznajomionymi słuchaczami. W świecie naukowym nie walczy się wymową, sarkazmem i dowcipami, jak to ksiądz Zeller uczynił, lecz faktami zebranymi przez setki ludzi, poświęcających swoje życie i majątek dla celów nauki".[8] W 1885 r. Kulczycki ogłasza w lwowskim „Kosmosie" dwie pierwsze prace z zakresu systematyki zoologicznej. W pierwszej – *Materjały do monografji skorupiaków liścionogich* opisał *Callaonella* – rodzaj skorupiaka występującego na terenie Ameryki Południowej, w drugim – *Materjały do fauny skorupiaków krajowych* dokonał typologii i systematyzacji nowych form skorupiaków żyjących na Litwie i w Małopolsce.[9] W tym samym roku Kulczycki został członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika we Lwowie, w 1888 r. wstąpił do Galicyjskiego Towarzystwa Weterynarskiego, a w 1889 r. do Galicyjskiego Towarzystwa Lekarzy Weterynaryjnych (skarbnik w latach 1889–1890, sekretarz naukowy w latach 1898–1899, 1901 r. i 1907 r.).[10] Prowadził równocześnie badania etnograficz-

[8] W. Kulczycki, *Ks. Zeller o darwinizmie*, „Kurier Lwowski" 10 XII 1884, nr 343, s. 2.

[9] W. Kulczycki, *Materjały do monografii skorupiaków liścionogich. Rodzina Branschipodidae,* Lwów 1885 [odbitka z „Kosmosu. Czasopisma Polskiego Towarzystwa Przyrodników imienia Kopernika]; Idem, *Materjały do fauny skorupiaków krajowych (Asellidae)*, Lwów 1885.

[10] *Wyciąg z protokołu posiedzeń Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika we Lwowie. Posiedzenia dnia 10 lutego 1885 r.,* „Kosmos" 1885, t. 10 s. 100; E. Romer, *1875–1899. Dwudziestopięciolecie Polskiego Towarzystwa Przyrodniczego imienia Kopernika*, „Kosmos" 1900, t. XXV (R. 25), s. 297, [o prelekcjach wygłoszonych przez Kulczyckiego w Polskim Towarzystwie Przyrodniczym im. Kopernika we Lwowie – *IbIdem*, s. 309; 353, 355–356]; *Protokół XXI Walnego Zgromadzenia Galicyjskiego Towarzystwa Lekarzy Weterynaryjnych*, „Przegląd Weterynarski" 1905, nr 4, s. 170–175; S. Gajewski, *Pół wieku*

ne i krajoznawcze. Interesowała go indianistyka, czemu poświęca drobny szkic etnograficzny – *Indjanie Wenezueli, Guyany i Brazylji*.[11] Na szczególną uwagę zasługuje też obszerne studium poświęcone fizjografii, demografii, hydrologii, klimatologii, faunie i florze Afganistanu i Turkmenistanu.[12]

Praca w Cesarsko–Królewskiej Szkole Weterynarii i Szkole Kucia Koni/ Cesarsko –Królewskiej Akademii Weterynaryjnej we Lwowie i instytucjach publicznych (do 1914 roku)

Bezpośrednio po uzyskaniu absolutorium na Uniwersytecie Lwowskim w 1885 r., Kulczycki rozpoczął studia weterynaryjne w lwowskiej Cesarsko-Królewskiej Szkole Weterynarii i Szkole Kucia Koni (Cesarsko-Królewska Szkoła Weterynarii i Szkoła Kucia Koni w połączeniu z Zakładem Leczenia Zwierząt we Lwowie).[13] Równolegle do 1886 r. studiował anatomię człowieka

Towarzystwa Lekarzy Weterynaryjnych w Małopolsce 1886–1935, „Przegląd Weterynaryjny" wyd. jubileuszowe XII 1936, s. 23–65; *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. 2, *cz. 1,* Wrocław 1990, s. 324–327; A. Perenc, *Historia lecznictwa zwierząt w Polsce*, Wrocław 1958, s. 418–421.

[11] W. Kulczycki, *Indjanie Wenezueli, Guyany i Brazylii. Szkice etnograficzne*, Lwów 1886. Także: Idem, *Anakonda*, „Ognisko Domowe. Czasopismo literackie, artystyczne, naukowe i społeczne" 1886, nr 64.

[12] Idem, *Afganistan i kraj Turkomański. Szkice etnograficzne*, Lwów 1885.

[13] Na temat historii założonej w 1881 r. Cesarsko-Królewskiej Szkoły Weterynarii i Szkole Kucia Koni (od 1897 r. Cesarsko-Królewska Akademia Weterynaryjna we Lwowie, od 1922 r. Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie) zob. szerzej: H. Kadyi, *Rozwój i działalność C. K. Szkoły Weterynaryi we Lwowie od jej założenia w r. 1881 aż do końca roku szkolnego 1893/4 z jedną tablicą*, Lwów 1895; P. Seifman, *Dzieje założenia we Lwowie Szkoły Weterynaryi*, „Przegląd Weterynarski" 1886, nr 5, s. 102–105, 1886, nr 6, s. 122–125; 1886, nr 7, s. 149–151; Idem, *Zdanie sprawy o Szkole Weterynaryi we Lwowie za pięcioletni okres jej istnienia od roku szkolnego 1881/2 do 1885/6 włącznie z podaniem wiadomości dotyczących rokowań tego zakładu,* Lwów 1886; Idem, *Dzieje założenia Szkoły Weterynaryi we Lwowie,* Lwów 1886; Z. Markowski, *Akademja Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie w dziesięcioleciu odrodzonego państwa 1918–1928,* „Przegląd Weterynaryjny" 1928, nr 11–12, s. 473–481; A. Zakrzewski, *Z dziejów Przeglądu Weterynaryjnego*, „Przegląd Weterynaryjny" [wydanie jubileuszowe], 1936, s. 11; S. T. Sroka, op.cit., s. 45–215; G. Staśkiewicz, *Szkolnictwo weterynaryjne*, [w:] *Zarys historii polskiej weterynarii z podstawami deontologii*, red. S. Tarczyński, Warszawa 1990, s. 135–136; A. Dzikowski, *Political and scientific support for the establishment of the Veterinary School in Lwów*, „Kultura –

na Uniwersytecie we Lwowie. W 1887 r. otrzymuje dyplom z doktora filozofii (z filozofii, chemii i zoologii), a nieco ponad rok później zostaje dyplomowanym weterynarzem (*medicus veterinarius*). Jesienią 1887 r. prof. Kadyi sprowadził Kulczyckiego do szkoły weterynaryjnej, gdzie objął stanowisko asystenta w Katedrze Anatomii Zwierząt Domowych. Obowiązki te Kulczycki pełnił do maja 1894 r., kiedy to prof. Kadyi powołany został na kierownika (dyrektora) Katedry Anatomii Opisowej/Prawidłowej na Uniwersytecie Lwowskim.[14] Przez kilka miesięcy Kulczycki kierował opuszczoną katedrą w charakterze suplenta (zastępcy profesora). Katedry jednak formalnie nie objął, albowiem, w 1895 r. nominację na jej kierownika otrzymał dr Józef Nusbaum – Hilarowicz (zoolog, propagator teorii ewolucji, jeden z twórców lwowskiej szkoły zoologii, do 1907 r. używał nazwiska Nusbaum), który właśnie wrócił z objazdu naukowego w Niemczech.[15] Podczas kolejnych wyjazdów Nusbauma-Hi-

społeczeństwo – edukacja/Culture – sociecty – education" 2020, no 1 (17), p. 117–126; A. Redzik, *Szkic z dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie*, „Niepodległość i Pamięć" 2006, nr 24, s. 104–106; A. Chrószcz, M. Janeczek, *Weterynaria na ziemiach polskich*, [w:] *Historia weterynarii i deontologia*, red. M. Janeczek, A. Chrószcz, T. Ożóg, N. Pospieszny, Warszawa 2012, s. 263–271; S. Brzozowski, *Nauki rolnicze*, [w:] *Zarys dziejów nauk przyrodniczych w Polsce,* red. B. Suchodolski, Z. Skubała-Tokarska, E. Rybka et. al, Warszawa 1983, s. 529–530; J. Judek, *Historia szkolnictwa weterynaryjnego w Polsce do 1939 r.*, „Życie Weterynaryjne" 2021, nr 5, s. 359–362; Z. Wróblewski, A. Gamota, A. Vyniarska, T. Górski, *140. Rocznica otwarcia szkoły weterynaryjnej we Lwowie*, „Życie Weterynaryjne" 2021, nr 11, s. 782–789; A. Gamota, *Historia lwowskiej uczelni i ocalenie jej zasobów historycznych,* [w:] *Dawna medycyna i weterynaria. Pacjent,* red. M. Z. Felsmann, J. Szarek, M. Felsmann, Chełmno 2011, s. 449–454; *L'vivs'ka derzhavna akademiya veterynarnoyi medytsyny imeni S. Z. Gzhyts'koho (1784—2000)*, red. R. Kravtsiv, Lviv 2000.

[14] Po przejściu prof. Kadyiego na Uniwersytet Lwowski wykłady i ćwiczenia z anatomii ogólnej i patologii ogólnej prowadzili: dr Jan Prus (do lipca 1895 r.), a następnie dr Mieczysław Grabowski i lek. weterynarii: Stanisław Piotrowicz (asystent) oraz Anatol Proskurnicki. Za: M. Grabowski, *Sprawozdanie z Instytutu Anatomii Patologicznej i Patologii Ogólnej c.k. Szkoły Weterynaryi we Lwowie za rok 1896*, „Przegląd Weterynarski" 1897, nr 3, s. 73.

[15] J. Nusbaum-Hilarowicz, *Pamiętniki przyrodnika: autobiografia*, Lwów b.d.w [1921], s. 85–86; G. Brzęk, *Nushaum-Hilarowicz (do r. 1907 Nusbaum), Józef (1859–1917),* „Polski Słownik Biograficzny", t. 23, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 415; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego, t. 1: 1894/95–1897/98*, red. W. Hahn, Lwów 1899, s. 218–220.

larowicza, katedrą czasowo kierowali w jego zastępstwie: Kulczycki, Marian Stachurski i Zygmunt Markowski.[16]

W tym okresie Kulczycki kontynuował przede wszystkim prace prof. Kadyiego nad uruchomieniem muzeum anatomii przy Cesarsko-Królewskiej Akademii Weterynaryjnej (nazwę uczelni zmieniono w 1897 r.). Opracował m.in. około 50 suchych preparatów (tzw. wzorcowych) i kilkadziesiąt mniejszych metodą Ludwika Karola Teichmana, które służyć miały także jako materiał poglądowy do zajęć dydaktycznych.[17] Nadal też prowadził badania naukowe, których wyniki sukcesywnie publikował, głównie na łamach „Przeglądu Weterynarskiego" i prestiżowego niemieckiego „Anatomischer Anzeiger".[18] Zainteresowania badawcze Kulczyckiego były niezwykle wszechstronne.

---

[16] J. Nusbaum-Hilarowicz, *Pamiętniki przyrodnika…*, s. 89–106; W. Kulczycki, *Wspomnienia z pierwszych lat…*, s. 4.

[17] A. J. Bant, op.cit., s. 267; W. Kulczycki, *Wspomnienia z pierwszych lat…*, s. 2; *Sprawy Galicyjskiego Towarzystwa Weterynarskiego*, „Przegląd Weterynarski" 1889, nr 4, s. 93. Na temat K. L. Tejchmana i jego metody sporządzania preparatów zob. szerzej: L. Wachholz, *Ludwik Teichmann. Szkic biograficzno-historyczny*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny" 1930, t. 10, z. 1, s. 34–62; S. Kohmann, *Ludwik Karol Teichmann (1823–1895)* [w:] *Sześćsetlecie medycyny krakowskiej*, red. B. Skarżyński, t. 1, Kraków 1963, s. 139–156; T. Rogalski, *Prace największego polskiego anatoma na tle dawniejszych i współczesnych mu osiągnięć w zakresie wiedzy morfologicznej*, „Archiwum Historii Medycyny" 1957, t. 20, z. 1–2, s. 45–126; J. Kuś: *Historia metod iniekcyjnych w naukach morfologicznych*, „Folia Morphologica" 1969; t. 28, z 2, s. 147–160; J. Sokołowska-Pituchowa, *Niektóre metody badań anatomicznych Teichmanna*, „Folia Morphologica" 1969, t. 28, z. 2, s. 363–370; R. W. Gryglewski: *Ludwik Karol Teichmann jako preparator*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2014, t. 59, z. 3, 37–66; A. Musiał, M. Zarzecki, R. W. Gryglewski, T. Bereza, J. Urbaniak, J. Walocha, *Ludwik Karol Teichmann*, „Folia Medica Cracoviensia" 2017, t. 57, z. 4, s. 41–54.

[18] W. Kulczycki pomagał również w redagowaniu „Przeglądu Weterynarskiego", najpierw Józefowi Szpilmanowi (od ok. 1895 do 1898 r.), a następnie Stanisławowi Królikowskiemu (od 1899 do ok. 1901 r.). Na temat „Przeglądu Weterynarskiego (Przeglądu Weterynaryjnego) zob. szerzej: A. Bujko A., S. Baran, *„Przegląd Weterynaryjny" jako forma konsolidacji polskiego środowiska weterynaryjnego we Lwowie. Nie tylko o weterynarii*, „Echa Przeszłości" 2019, t. 20, z. 2, s. 233–248; Tychże, *Zarys dziejów „Przeglądu Weterynaryjnego. (Historia, tematyka, redaktorzy"*, [w:] https://wmbc.olsztyn.pl/dlibra/publication/5708/edition/5467?language=en (dostęp: 12.09.2022); S. Baran, L. Lutsyk, L. Lewytska, *„Przegląd Weterynarski" („Przegląd Weterynaryjny") jako odzwierciedlenie medycyny weterynaryjnej, nauki i edukacji*, „Forum Bibliotek Medycznych/Medical Library Forum" 2017, nr 2, s. 226–227; K. Millak, *Historia prasy weterynaryjnej w Polsce*, „Me-

W 1889 r. ogłosił drukiem referat – *Worki powietrzne u ptaków pod względem anatomicznym i fizjologicznym* i studium przypadku – *Ścięgna dodatkowe mięśnia prostującego palec u konia i ich znaczenie morfologiczne* (w języku polskim i niemieckim) oraz studium analityczne – *Tętnice skórne psa*.[19] W latach 1890–1894 publikuje kolejne artykuły kazuistyczne, dotyczące m.in. nerwów łokciowych u konia, gałęzi tętnicy szczękowej zewnętrznej u konia, nieprawidłowych przypadków angiologii i neurologii konia.[20] Uzupełnieniem badań nad tętnicami skórnymi u psa, które ogłosił w prasie polskiej i niemieckiej w 1899 r. było wydanie drukiem w 1895 r. studium pt. *Mięśnie skórne u psa*. Kulczycki sam przyznawał, że jego dociekania naukowe miały charakter nowatorski, ale bowiem „w żadnym podręczniku anatomii zwierząt domowych, nie są one na-

dycyna Weterynaryjna" 1959, nr 7, s. 395–402; G. Wrona, *Polskie czasopisma naukowe w Polsce w latach 1918–1939*, Kraków 2005, s. 288–189.

[19] Zob. W. Kulczycki, *Worki powietrzne u ptaków pod względem autonomicznym i fizyologicznym,* „Przegląd Weterynaryjny" 1889, nr 6, s. 141–146; nr 8, s. 200–204; nr 9, s. 209–217; nr 10,. 238–241]; Idem, *Die Hautarterien des Hundes,* „Anatomischer Anzeiger" 1889, Bd. 6, s. 276–282; Idem, *Tętnice skórne psa*, Lwów 1889 [przedruk z: „Przegląd Weterynarski" 1889, nr 5, s. 118–123]; Idem, *Accessorische Sehnen des musculus extensor digitorum communis beim Pferde und die morphologische Bedeutung derselben,* „Österreichische Zeitschrift für wissenschaftliche Veterinärkunde" 1889, bd. 3, s. 1501–1509; Idem, *Ścięgna dodatkowe mięśnia prostującego palec u konia i ich znaczenie morfologiczne (z I tablicą litografowaną),* „Przegląd Weterynarski" 1889, nr 7, s. 169–178. Zob. też: Idem, *Zur Entwickelungsgeschichte des Schultergürtels bei den Vögeln mit besonderer Berücksichtigung des Schlüsselbeines (Gallus, Columba, Anas),* „Anatomischer Anzeiger" 1901, Bd. 19, s. 577–590 [rec. J. Łomnicki, *Dr. Wł. Kulczycki. Zur Entwickelungsgeschichte des Schultergürtels bei den Vögeln, mit besonderer Berücksichtigung des Schlüsselbeines (Gallus, Columba, Anas). Mit 3 Abbild. Anatomischer Anzeiger. XIX. Jena. Bd. 23, 1901, s. 577–590*, „Kosmos" 1902, t. 27 (R. 27), s. 23–24].

[20] W. Kulczycki, *Abnorme Maschenbildung im Verlaufe der Art. collat. ulnaris beim Pferde, durch welche der nervus ulnaris hindurchgeht*, „Anatomischer Anzeiger" 1890, Bd. 5, s. 679–682; Idem, *Przypadek niezwykłej tętnicy szczękowej zewnętrznej u konia*, „Przegląd Weterynarski" 1890, nr 2, s. 39–43 [przedruk w: „Deutsche Zeistrschrift für Tiermedicin und vergleichende Pathologie", Leipzig 1891, Bd. 16]; Idem, *Nieprawidłowy przypadek, w którym nerw łokciowy u konia przechodzi przez oczko tętnicze*, „Przegląd Weterynarski" 1890, nr 11, s. 235–239; Idem, *Powtórny przypadek niezwykłej tętnicy i żyły szczękowej zewnętrznej u konia*, „Przegląd Weterynarski" 1893, nr 4, s. 89–91 [przedruk w: „Anatomischer Anzeiger" 1893, Bd. 8); Idem, *Dwa nieprawidłowe przypadki z angiologii i neurologii konia. I. Tętnica nerkowa dodatkowa u konia (Art. renalis accessoria). Z 1 ryciną w tekście*, „Przegląd Weterynarski" 1894, nr 3, s. 65–69.

leżycie opisane. Pochodzi to stąd, że we wszystkich podręcznikach jako pierwowzór służy koń, zaś różnice u innych zwierząt jakie autorowie dodatkowo podają, są nie tylko niekompletne lecz częstokroć w szczegółach fałszywe, tak iż nie można z nich utworzyć ogólnego obrazu i nie wiadomo, które zwierzę należy wybrać jako wzór, będący punktem wyjścia dla rozjaśniania pewnych kwestyj u innych zwierząt."[21]

Kulczycki był już uczonym na tyle dojrzałym, doskonale orientującym się w postępach nauki europejskiej, że nie stronił od polemik i dyskusji naukowych. Na łamach „Przeglądu Weterynarskiego" w latach 1893–1895 zamieścił kilka recenzji i omówień dokonań badaczy z zagranicy. Materia spraw i problemów, których dotykał była różnorodna. Opisał między innymi odnotowany w nauce niemieckiej wyleczalny przypadek *Emprosthotonus* (wygięcie kręgosłupa w stronę grzbietu) u konia, zrecenzował badania Pierre'a Victora Galtiera na temat szkodliwości mięsa u zwierząt gruźliczych (np.: cieląt, koni, świnek morskich, kotów, królików i psów). Omówił eksperymenty Aleksandra Roberstona, który przygotował specjalny lek na choroby układu nerwowego u ludzi, na bazie roztartego mózgu z zabitych owiec.[22] W 1894 r. zamieścił na łamach „Przeglądu Weterynarskiego" krytyczny komentarz do podręcznika dla studentów weterynarii, autorstwa dra. Georga Schneidemühla[23]

---

[21] W. Kulczycki, *Mięśnie skórne u psa (z dwoma tablicami litogr.),* „Przegląd Weterynarski" 1895, nr 2, s. 33.

[22] Idem, *Matteus, Emprosthotunus u konia (Veterinary Journal 1891*), „Przegląd Weterynarski" 1893, nr 2, s. 47; Idem, *Galtier, O szkodliwości mięsa u zwierząt gruźliczych, Journal Med. Vet. 1892, Zeitschrift für Fleisch u. Millchhygiene 1892 October*, „Przegląd Weterynarski" 1893, nr 3, s. 74–75; Idem, *Alex. Robertson, O wpływie mózgu owczego na choroby układu nerwowego u ludzi*, „Przegląd Weterynarski" 1894, nr 4, s. 126–127.

[23] Idem, *Georg SchneIdemühl, Położenie wnętrzności u zwierząt domowych wraz z pouczeniem o wydobywaniu tychże dla celów anatomicznych i patologicznych wraz ze wskazówkami przy preparowaniu dla uczniów i weterynarzy. Lage der Eingeweide bei den Haussäugethieren nebst Anleitung Anglaben zur Ausführung der Praparirubungen für anatomische und pathalogisch anatomische Zwecke und ärtze, II wydanie, Hannower 1894, str. 196*, „Przegląd Weterynarski" 1894, nr 11, s. 368–369. Zob. też: Idem, *F. Chełchowski, Przyczynek do leczenia spleczeń u konia. Kocha Oesterreichische Monatschrift, 1891, wrzesień,* „Przegląd Weterynarski" 1893, nr 2, s. 46; Idem, *Gaffky K., Bakteryje gruźlicze w eksperymentach bydła rogatego na tuberkulozę. Zietsch. F – Fleisch – u. Milchhygiene, 1892, October*, „Przegląd Weterynarski" 1893, nr 2, s. 46–47; Idem, *Makoldy, Malleus (nosacizna) i malleina. Archiv für anilalische Nahrungsmittelkunde, 1892, VIII, nr 3*, „Przegląd Weterynarski" 1893, nr 4,

Niemal równolegle Kulczycki prowadził badania z zakresu parazytologii, których zwieńczeniem było wydanie w 1892 r. podręcznika akademickiego pt. *Owady pasożytujące u ludzi i zwierząt domowych* [z 96 rysunkami, 6 tablicami i tabelą przeglądową]. W części ogólnej podał w zarysie podstawowe pojęcia i terminy z dziedziny badań pasożytów i pasożytnictwa w przyrodzie oraz mechanizmy w procesach pasożyt – żywiciel. Scharakteryzował też pod względem zoologicznym zwierzęta członkonogie, przytaczając właściwie cechy klasie owadów, które poddał analizie. Szczególnie istotna była dokonana przez Kulczyckiego typologia poszczególnych gatunków pasożytów, z przypisaniem im cech zoologicznych, właściwych rzędom i rodzinom do których należały. Określił także i opisał ponad sto gatunków owadów pasożytniczych. W poszczególnych opisach gatunków pasożytujących u ludzi i zwierząt domowych zwrócił uwagę m.in. na cechy zoologiczne, budowę anatomiczną pasożytów, sposoby ich rozmnażania się.[24] Studium Kulczyckiego spotkało się życzliwym przyjęciem krytyki lekarskiej i weterynaryjnej. W jednej z recenzji profesor Seifman podkreślał, że podręcznik Kulczyckiego pomimo pewnych braków, luk i niedociągnięć stanowi ważne osiągnięcie autora, zważywszy na deficyt prac syntetycznych, które mogłyby posłużyć jako, rzetelnie napisany praktyczny „poradnik dydaktyczny" dla młodzieży akademickiej.[25]

Mając już ugruntowaną pozycję w lwowskim środowisku weterynaryjnym, w 1895 r. kolegium profesorów Cesarsko-Królewskiej Szkoły Weterynarii i Szkoły Kucia Koni, w uznaniu zasług Kulczyckiego przedłożyło austriackiemu Ministerstwu Oświaty wniosek o nadanie mu docentury (z anatomii topograficznej) i zezwolenie na prowadzenie wykładów akademickich z anatomii topograficznej. Ponieważ uczelnia lwowska nie miała jeszcze wówczas statutu

s. 101–104; Idem, *Dr Sander, Epizoocye w Afryce i ich zwalczanie (Die Viechseuchen in Africa und ihre Bekämpfung. Vortrag auf der Naturforscherversammlung zu Nürnberg von Stabsarzt Dr Sander,* „Przegląd Weterynarski" 1894, nr 1, s. 12–14.

[24] Idem, *Owady pasożytujące u ludzi i zwierząt domowych. Z 96 rysunkami na 6 tablicach i z 1 tabelą przeglądową,* Lwów 1892.

[25] Dr Seifman, *Streszczenia i oceny. Dr Włodzimierz Kulczycki, Owady pasożytujące u ludzi i zwierząt domowych. Z 96 rysunkami na 6 tablicach i z 1 tabelą przeglądową, Lwów 1892, str. 146*, „Przegląd Weterynarski" 1892, nr 10, s. 258–261. Równie pochlebną recenzję na łamach „Kosmosu" zamieścił prof. H. Kaday. Zob. H. Kaday, *Dr Włodzimierz Kulczycki, Owady pasożytujące u ludzi i zwierząt domowych. Z 96 rysunkami na 6 tablicach i z 1 tabelą przeglądową, Lwów 1892, str. 146*, „Kosmos" 1892, t. XVII (R. 17), s. 394.

wniosek profesury upadł.[26] Od roku akademickiego 1897/1898 Kulczycki powierzyło Kulczyckiemu remunerowane wykłady ogólne z zoologii i parazytologii w semestrach zimowych.[27] W 1900 r. w związku z wnioskiem Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego o nominację dra. Nusbauma-Hilarowicza na profesora zwyczajnego anatomii porównawczej, Kulczyckiemu ponownie zaproponowano objęcie wakatującego kierownictwa w Katedrze Anatomii Zwierząt Domowych w charakterze kandydata *primo et unico loco* (na pierwszym i jedynym miejscu). W związku z przedłużającym się terminem utworzenia nowej katedry dla prof. Nusbauma-Hilarowicza na Uniwersytecie Lwowskim wniosek dotyczący Kulczyckiego również upadł, choć w 1904 r. przez trzy miesiące w związku z urlopem dr Nusbauma-Hilarowicza, Kulczycki pełnił krótko obowiązki kierownika katedry. W latach 1901–1904 wchodził też w skład komisji ds. egzaminów państwowych w Akademii Weterynaryjnej w randze zastępcy komisarza. W 1905 r. kolegium profesorów Akademii Weterynaryjnej ponownie próbowało wyjednać dla Kulczyckiego stanowisko etatowe na uczelni. Tym razem chodziło o „tytuł i charakter profesora nadzwy-

[26] W. Kulczycki, *Wspomnienia z pierwszych lat*..., s. 4. W 1897 r., zgodnie z Rozporządzeniem C.K. Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 27 marca 1897 r. dokonano reformy uczelni (m.in. zmian w planie studiów, egzaminach rocznych i ścisłych, niezbędnych do uzyskania dyplomu), określono tryb i zasady wyboru rektora przez profesurę. Do kolejnych reform doszło w latach 1908–1909. W 1908 r. określono np. „rygory" dotyczące uzyskania stopnia doktora nauk weterynaryjnych, a także wprowadzenia czesnego dla studentów uczelni. Akademia Cesarsko-Weterynaryjna pełnie praw akademickich uzyskała w 1909 r. Pierwszym rektorem z wyboru został J. Szpilman i godność tą piastował w latach 1897––1910 (od 1909 r. z wyboru). Zob. m.in.: *Reforma studiów weterynaryjnych w Austrii*, „Przegląd Weterynaryjny" 1897, nr 5, s. 129–140; *Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z 14 września 1908 r. dotyczące egzaminów ścisłych celem uzyskania stopnia doktora nauk weterynaryjnych*, „Przegląd Weterynarski" 1908, nr 11, s. 399–403; *Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z 14 września 1908 r. dotyczące zaprowadzenia czesnego w akademiach weterynaryjnych,* „Przegląd Weterynarski" 1908, nr 11, s. 403–404. Zob. również: S. Królikowski, *Śp. Józef Szpilman*, „Przegląd Weterynaryjny" 1920, nr 7–12, s.182–195; K. Millak, *Słownik*..., s. 233–234; A. Gamota, Z. Wróblewski, *Działalność profesora Józefa Szpilmana, pierwszego rektora Akademii Weterynaryjnej we Lwowie. W 90-tą rocznicę śmierci*, [w:] *Dawna medycyna i weterynaria – pacjent*..., s. 459–467; Idem, *Działalność profesora Józefa Szpilmana pierwszego Rektora Akademii Weterynaryjnej we Lwowie,* [w:] *Zbirnik prac miżdunarodnoj ukrainsko-polskoj konfierencij*..., s. 43–49; Idem, *Profesor Józef Szpilman. Pierwszy rektor Akademii Weterynaryjnej we Lwowie,* „Życie Weterynaryjne" 2017, nr 10, s. 759–763.

[27] A. J. Bant, op.cit.., s. 268; S. T. Sroka, *Nauki weterynaryjne*..., s. 95.

czajnego bez płacy".[28] Ponownie jednak centralna administracja austriacka nie wyraziła zgody. Dopiero jesienią 1906 r. po objęciu przez prof. Nusbauma-Hilarowicza Katedry Zoologii i Anatomii Porównawczej na Uniwersytecie Lwowskim, Kulczycki przestał wykładać zoologię ogólną i parazytologię i otrzymał Katedrę Anatomii Opisowej, Topograficznej, Histologii i Embriologii oraz nominację na profesora uczelni. Katedrą kierował do 1934 r., kiedy wycofał się czynnej aktywności akademickiej i przeszedł w stan spoczynku.[29]

W okresie, kiedy utrzymywał się jedynie ze skromnego uposażenia asystenckiego Kulczycki poszukiwał dodatkowych form zatrudnienia. W końcu 1890 r. objął stanowisko lekarza weterynarii w Lwowskim Towarzystwie Tramwajów Konnych, gdzie pracował nieprzerwanie do 1905 r. Wiosną 1896 r. otrzymał tymczasową posadę miejskiego lekarza weterynarii, następnie stałą (decyzją Rady Miasta Lwowa) w charakterze miejskiego asystenta weterynarza, a od marca 1903 r. do końca tego roku weterynarza miejskiego. W latach 1895––1896 pracował też jako weterynarz kontroli bydła i mięsa na lwowskich kolejach.[30] Jako lekarz weterynarii zatrudniony Lwowskim Towarzystwie Tramwajów Konnych, Kulczycki prowadził systematyczne badania hipiatryczne nad zachorowalnością zwierząt lokomocyjnych-transportowych. Zebraną dokumentację statystyczną cyklicznie, choć z przerwami publikował na łamach „Przeglądu Weterynarskiego" od listopada 1892 r. do sierpnia 1906 r.[31] Każdy

[28] A. J. Bant, op.cit., s. 270; W. Kulczycki, *Wspomnienia z pierwszych lat*..., s. 4.

[29] J. Nusbaum-Hilarowicz, *Pamiętniki przyrodnika*..., s. 87–88, 113; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego, t. 2: 1898/9–1909/10*..., s. 522–541; *Jubileusz trzydziestoletniej pracy naukowej Prof. Dra. Józefa Nusbauma Hilarowicza*, „Przegląd Weterynarski" 1911, nr 7, s. 286–289; G. Brzęk, *Józef Nusbaum-Hilarowicz. Życie, praca, dzieło*, Lublin 1984, s. 87; Idem, *Materiały do historii zoologii w Polsce 1860–1918*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria B: Historia Nauk Biologicznych i Medycznych" 1970, z. 19, s. 43–44; A. Redzik, R. Duda, Marian Mudryj et al., op.cit., s. 745–746; S. T. Sroka, op.cit., s. 75–76; K. Millak, *Słownik*.., s. 163–164; A. Śródka, P. Szczawiński, *Biogramy uczonych polskich. Część II: Nauki biologiczne,* Wrocław 1985, s. 269–274; W. Chrzanowska, op.cit., s. 15. Autorka ta wspomina również o najważniejszych pracach w dorobku naukowym W. Kulczyckiego. Zob. Ibidem, s. 34–38.

[30] A. J. Bant op.cit., s. 267–268; E. Grin-Piszczek, op.cit., s. 41; Z. Kosiek, op.cit., s. 137.

[31] Pierwszy wykaz statystyczny obejmował okres od 1 lipca 1891 r. do 1 stycznia 1890 r. Pozostałe obejmowały już materiał zebrany w ciągu danego roku kalendarzowego. Można przypuszczać, że W. Kulczycki nie prowadził systematycznej dokumentacji od

z wykazów rocznych zawierał informacje na temat: ilości koni tramwajowych, zachorowalności z podziałem na choroby chirurgiczne i wewnętrzne (czasami uwzględniając także choroby epidemiczne). Ilość przypadków chorobowych określono w liczbach i procentach. Kulczyckiego interesowała również ilość dni chorobowych, śmiertelność zwierząt pociągowych, jak i metadane dotyczące norm i wymiaru pracy koni. Sam Kulczycki przyznawał, że statystyczne wykazy sporządzały również inne placówki i uczelnie mogłyby mieć one istotne znaczenie dla nauki, „gdyby można zebrać większy materyał w tym względzie z innych miast, w których znajdują się instytucie utrzymujące większość koni i gdyby można zebrać wykaz chorób koni wojskowych stacyonujących po miastach dużych, jako też po wsiach, to możnaby dojść do ciekawych i ważnych rezultatów i wniosków pod względem statystyki chorób koni".[32]

Pracując w Akademii Weterynaryjnej i szeregu instytucji publicznych Kulczycki poszerzał swoje horyzonty naukowe, penetrując kolejne obszary

1890 r., kiedy został zatrudniony w Towarzystwie Tramwajów Konnych we Lwowie do lipca 1891 r. Zob. W. Kulczycki, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za czas od 1 lipca 1891 r. do 1 stycznia 1892 r*., „Przegląd Weterynarski" 1892, nr 11, s. 269–274; Idem, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za 1893*, „Przegląd Weterynarski" 1894, nr 5, s. 137–141; Idem, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za 1894*, „Przegląd Weterynarski" 1896, nr 3, s. 65–68; Idem, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za rok 1895 i 1896*, „Przegląd Weterynarski" 1897, nr 3, s. 65–69; Idem, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za lata: 1897, 1898, 1899 i 1900*, „Przegląd Weterynarski" 1901, nr 10, s. 324–335, Idem, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za rok 1901 i 1902*, „Przegląd Weterynarski" 1904, nr 2, s. 45–48; Idem, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za rok 1903, 1904 i 1905*, „Przegląd Weterynarski" 1906, nr 8–9, s. 305–310. Zob. szerzej. T. Sikorski, U. Kozłowska, *Choroby koni tramwajowych we Lwowie w latach 1891–1905 w świetle badań weterynaryjnych Włodzimierza Kulczyckiego (1862–1936)*, mps., s. 1–24. Na badania hipiatryczne Kulczyckiego zwrócili równie uwagę Z. Wróblewski, A. Gamota, *Lwowski koń tramwajowy jako pacjent,* [w:] *Dawna medycyna i weterynaria. Pacjent*..., s. 367–376. Mamy tutaj jednak do czynienia z bardzo ogólną analizą badań Kulczyckiego, co zresztą przyznają sami autorzy (Ibidem, s. 375). Z racji podejścia *stricte* medycznego (weterynaryjnego) interesowały ich bowiem niemal wyłącznie rodzaje chorób, na które zapadały zwierzęta (z zawężeniem chronologii do lat 1903–1905). Poza tym autorzy nie ustrzegli się omyłek o charakterze faktograficznym, zwłaszcza w odniesieniu do biografii W. Kulczyckiego.

[32] W. Kulczycki, *Wykaz statystyczny chorób u koni tramwajowych we Lwowie za czas od 1 lipca 1891 r.*..., s. 269.

badawcze. Interesowały go w głównej mierze anatomia i etiologia chorób bydła i koni, parazytologia, anatomia ryb i ptaków. W 1899 r. na łamach „Przeglądu Weterynarskiego" ogłosił studium poświęcone wymoczkom żyjącym w żołądku bydła, na podstawie badań osiemdziesięciu przypadków żołądków galicyjskich zwierząt hodowlanych.[33] W latach 1900–1901 opublikował kolejne artykuły przyczynkarskie – *Wrodzony utwór skórny kształtu klamry wołu*, a następnie *Homologia kończyn przednich i tylnych*.[34] Rozwija także zainteresowania z zakresu parazytologii. Efektem kilkuletnich badań publikowanych cyklicznie na łamach „Przeglądu Weterynarskiego"[35] jest kolejny podręcznik akademicki – *Pierwotniaki pasożytnicze i chorobotwórcze* z 1906 r. z 148 rycinami i 2 tabelami poglądowymi. Przedstawił tam i dokonał wnikliwej analizy dotychczasowy stan badań, jednocześnie opisał precyzyjnie pierwotniaki pod kątem morfologii i embriologii, z uwzględnieniem ich wpływu na ustrój żywiciela.[36] Przez kolejne dziesięciolecia podręcznik Kulczyckiego był podstawową lekturą dla studentów nauk biologicznych i weterynaryjnych. W 1902 r. zamieścił również w wydawanym we Lwowie „Polskim Archiwum Nauk Biologicznych i Lekarskich" artykuł kazuistyczny dotyczący *ectopi cordis* u cielęcia (wada wrodzona polegająca na nieprawidłowym położeniu serca, poza obrę-

[33] Idem, *Wymoczki (Infusoria) żyjące w żołądku przeżuwaczów,* „Przegląd Weterynarski" 1899, nr 7; 1889, nr 8–9. Zob. też recenzję J. Łomnickiego, *Dr. Włodzimierz Kulczycki, Wymoczki (Infusoria) żyjące w żołądku przeżuwaczów, z 15 rysunkami w tekście. („Przegląd Weterynarski), nr 7, 8 i 9 z r. 1899.,Lwów,* „Kosmos" 1902, t. XXVII (R. 27), s. 255–256.

[34] W. Kulczycki, *Wrodzony utwór skórny kształtu klamry wołu,* „Przegląd Weterynarski" 1900, nr 6, s. 181–184; Idem, *Homologia kończyn przednich i tylnych,* „Przegląd Weterynarski" 1901, nr 1, s. 1–9; 1901, nr 2, s. 33–38; 1901, nr 3, s. 81–89; 1901, nr 4, s. 123–129. Zob. też recenzje: J. Łomnicki, *Dr. Wł. Kulczycki, Wrodzony utwór skórny kształtu klamry u wołu. Z 1 rysunkiem. Przegląd Weterynarski nr 6. z r. 1900,* „Kosmos" 1902, t. XXVII (R.27), s. 23; Idem, *Wł. Kulczycki. Homologia kończyn przednich i tylnych. Przegląd Weterynarski, Lwów, r. 1901, nr 1, 2, 3, i 4*, „Kosmos" 1902, t. XXVII (R. 27), s. 24.

[35] W. Kulczycki, *Pierwotniaki pasożytnicze i chorobotwórcze*, „Przegląd Weterynarski" 1904, nr 6, s. 235–244; 1904, nr 7, s. 288–295; 1904, nr 8–9, s. 327–340;1904, nr 10, s. 396–402; 1904 nr 11, s. 439–454; 1904, nr 12, s. 515–531; 1905, nr 1, s. 4–21;1905, nr 2, s. 50–56; 1905, nr 3, s. 93–104; 1905, nr 4, s. 133–146, 1905, nr 5, s. 187–199; 1905, nr 6, s. 221–233; 1905, nr 7, s. 269–280; 1905, nr 8–9, s. 319–330; 1905, nr 10, s. 368–377; 1905, nr 11 s. 394–402, 1905, nr 12, s. 425–430.

[36] Idem, *Pierwotniaki pasożytnicze i chorobotwórcze z 148 rycinami i 2 tabelami poglądowymi*, Lwów 1906 [w formie powielanego przedruku z „Przeglądu Weterynarskiego].

bem klatki piersiowej).[37] Rok później na łamach „Kosmosu" ogłosił studium poświęcone rozwojowi zrębu barkowego u ptaków, które było uzupełnieniem jego niemieckojęzycznej pracy wydanej w 1901 r. (*Zur Entwickelungsgeschichte des Schultergürtels bei den Vögeln mit besonderer Berücksichtigung des Schlüsselbeines i Gallus, Columba, Anas,* „Anatomischer Anzeiger" 1901).[38] W 1908 r. ukazuje się trzecia już praca poświęcona anatomii ptaków – *Przyczynek do historii rozwoju obojczyka i mięśni skórnych szyjnych u ptaków, a szczególnie kanarka*, w której jej autor ponownie potwierdza swoje wcześniejsze ustalenia na temat okładzinowego (skórnego) pochodzenia obojczyka i jego związku z mięśniem szyjnym.[39]Wspólnie z prof. Nusbaumem-Hilarowiczem w 1906 r. Kulczycki opublikował również w Niemczech przyczynek na temat gruczołów jednokomórkowych u ryb kostnokształtnych, w którym dowodził istnienia dwóch form gruczołów skórnych śluzowych i surowiczych z wyjaśnieniem ich fizjologicznego znaczenia.[40]

Jeszcze pod koniec XIX w. Kulczycki zainteresował się badaniami prowadzonymi na obszarze oceanów Atlantyckiego i Indyjskiego przez ekspedycję niemieckiego uczonego Carla Chuna (1852–1914), biologa (oceanobiologa, specjalisty od głowonogów i planktonu) i zoologa, profesora uniwersytetów

[37] Idem, *Przypadek ectopia cordis u cielęcia*, „Polskie Archiwum Nauk Biologicznych i Lekarskich", red. H. Kadyi, 1902, t. 1, z. 1, s. 237–240. Także: Idem, *Przypadek ectopia cordis u cielęcia z 2 tablicami (Autoreferat),* „Przegląd Weterynarski" 1902, nr 7, s. 294–297; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 2, 1912, s. 352. Pracę tą napisał Kulczycki pod kierunkiem prof. Kadyiego. Zob. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego, t. 2: 1898/9–1909/10…*, s. 352.

[38] W. Kulczycki, *Przyczynki do historii rozwoju zrębu barkowego u ptaków,* „Kosmos" 1903, t. XVIII (R. 18), s. 44–66.

[39] Idem, *Zur Entwickelungsgeschichte des Schusselbeines und der Hautmuskulatur bei den Vogelnind im besonderen beim Kanarienvogel*, „Anatomischer Anzeiger" 1908, Bd. 33. Recenzja: *Zur Entwickelungsgeschichte des Schusselbeines und der Hautmuskulatur bei den Vogeln ind im besonderen beim Kanarienvogel, Anatomischer Anzeiger 1908*, t. XXXIII, „Przegląd Weterynarski" 1908, nr 4, s. 133–134.

[40] W. Kulczycki, J. Nusbaum, *Zur Kenntnis der Drüsenzellen in der Epidermis der Knochenfischte*, „Bulettin International de l'Académe des Sciences de Cracovie" Décembre 1905, no 10. Zob. też: Idem, *Materialen zur veigleichenden Histologie der Hautdecke der Wirbeltiere*, „Anatomischer Auzeiger" 1906, Bd. 29. Recenzje: *Kulczycki u. Nusbaum, Zur Kenntnis der Drüsenzellen in der Epidermis der Knochenfischte, Bull. de l'Acad. d. Sc. De Cracovie; Kulczycki u. Nusbaum, Materialen zur veigleichenden Histologie der Hautdecke der Wirbeltiere, Anat. Anzeiger, XXIX 1906,* „Przegląd Weterynarski" 1907, nr 2, s. 64–66.

w Królewcu, Lipsku i Wrocławiu. Rezultatem tej naukowej podróży wspartej przez Cesarza Niemiec było wydanie prawie stu prac (zwartych i artykułów naukowych) poświęconych faunie oceanicznej.[41] W 1903 r. Kulczycki przybliżył polskiemu czytelnikowi na łamach „Kosmosu" badania prof. Chuna nad oceaniczną fauną głębinową (*Wyniki najnowszych badań nad fauną głębinową oceanu atlantyckiego i indyjskiego*).[42]

W 1901 r. po uzyskaniu stypendium austriackiego Ministerstwa Rolnictwa Kulczycki udał się na objazd naukowy po południowych Niemczech, Szwajcarii i Tyrolu. Swoje „notatki z podróży" opublikował na łamach „Przeglądu Weterynarskiego".[43] Starał się również uczestniczyć, tak w międzynarodowym, jak i krajowym (galicyjskim) życiu naukowym. I tak np. w 1905 r. został delegatem lwowskiej Akademii Weterynaryjnej i magistratu Lwowa na VIII Międzynarodowy Kongres Weterynaryjny w Budapeszcie (3–9 IX 1905 r.).[44] Dwa lata

[41] Zob. szerzej: J. P. Kauffmann, *L'arche des* Kerguelen*: Voyage aux îles de la Désolation,* Paris 1993, ss. 249; F. H. Winter, *Carl Chun*, „Bericht der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft in Frankfurt am Main" 1914, nr 3 (45), s. 176–183; R. Martens, *Chun Carl*, [w:] *Neue Deutsche Biographie, Bd. 3: Bürklein – Ditmar*, Berlin 1957, s. 252–253; A. W. Daum, *Wissenschaftspopularisierung im 19. Jahrhundert: Bürgerliche Kultur, naturwissenschaftliche Bildung und die deutsche Öffentlichkeit, 1848–1914,* Münich 1998, s. 330–331; E. L. Mills, *Alexander Agassiz, Carl Chun and the Problem of the Intermediate Fauna,* „Oceanography: The Past" 1980, s. 360– 372.

[42] Błędna datacja ogłoszonego na łamach „Kosmosu" artykułu u A. J. Banta, op.cit., s. 270 i K. Millaka, *Słownik*..., s. 119. Zob. W. Kulczycki, *Wyniki najnowszych badań nad fauną głębinową oceanu atlantyckiego i indyjskiego,* „Kosmos" 1903, t. XVIII (R. 18), s. 453–468.

[43] Zob. W. Kulczycki, *Kilka notatek z podróży*, „Przegląd Weterynarski" 1902, nr 3; 1902, nr 4 [także w formie broszury pt. *Kilka notatek z podróży*, Lwów 1902].

[44] Program i obszerne sprawozdania z VIII Międzynarodowego Kongresu Weterynaryjnego w Budapeszcie – *Program VIII Międzynarodowego Kongresu Weterynaryjnego w Budapeszcie*, „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 2, s. 80–81; *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 5, s. 213; F. Ponicki, J. Szpilman, *Polski Komitet VIII Międzynarodowego Kongresu Weterynarskiego,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 6, s. 256; *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Budapeszcie,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 6, s. 256; J. Szpilman, *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Peszcie 1905. I. Sekcya policyjno-weterynaryjna. O zwalczaniu i tępieniu wścieklizny,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 7, s. 265–269; Idem, *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Peszcie 1905. I. Sekcya policyjno-weterynaryjna. O zwalczaniu i tępieniu wścieklizny,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 8–9, s. 313–318; F. Ponicki, J. Szpilman, *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Peszcie,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 8–9, s. 347;

później (22–25 VII 1907 r.) wziął udział w X Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie (sekretarz Sekcji Weterynaryjnej) oraz w specjalnie zorganizowanej na tą okoliczność Wystawie Przyrodniczo-Lekarskiej. Komitet wystawy uhonorował wówczas Kulczyckiego specjalną nagrodą za przygotowanie i katalogowe opracowanie preparatów anatomicznych[45]. W latach 1907–1908 piastował również godność prorektora Akademii Weterynaryjnej we Lwowie. Od 1908 r. w związku z pogłębiającą się chorobą płucną Kulczycki ograniczył naukową i administracyjną aktywność.

W tym czasie pochłaniały go niemal bez reszty studia orientalistyczne nad kobiernictwem wschodnim (mahometańskim), popularnym w Polsce zwłaszcza w okresie sarmatyzmu. Już w 1906 r. zakupił na własny użytek (do wystroju domu) pierwszy dywan perski. Później, korzystając z usług lwowskich firm kupieckich (m.in. Główny skład makat i dywanów perskich A. Zucker i Dom Dywanów we Lwowie) nabywa kolejne dywany, kilimy, makaty i kobierce. Część z nich pozyskuje od prywatnych kolekcjonerów, m.in. Romana Barącza (lekarza, chirurga, profesora Polikliniki Powszechnej we Lwowie i Uniwersytetu Jana Kazimierza) i Mieczysława Reyznera (lwowskiego malarza). W 1918 r. zbiór liczy już około 30 zabytków i jest jedną z największych kolekcji na ziemiach polskich.[46] Kolekcjonerstwo łączy Kulczycki umiejętnie z profe-

J. Szpilman, *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Peszcie 1905. I. Sekcya policyjno-weterynaryjna. O zwalczaniu i tępieniu wścieklizny,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 10, s. 361–367; *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Budapeszcie,* „Przegląd Weterynaryjny", 1905, nr 11, s. 418–421; *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Budapeszcie,* „Przegląd Weterynaryjny" 1905, nr 12, s. 448–451; J. Szpilman, *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Peszcie 1905. I. Sekcya policyjno-weterynaryjna. O zwalczaniu i tępieniu wścieklizny,* „Przegląd Weterynaryjny" 1906, nr 2, s. 54–58; Idem, *VIII Międzynarodowy Kongres Weterynarski w Peszcie 1905. I. Sekcya policyjno-weterynaryjna. O zwalczaniu i tępieniu wścieklizny,* „Przegląd Weterynaryjny" 1906, nr 4, s. 134–140.

[45] Zob. *X Zjazd przyrodników i lekarzy polskich we Lwowie w r. 1907,* „Przegląd Weterynarski" 1907, nr 2, s. 58–64; S. Królikowski, *X Zjazd przyrodników i lekarzy polskich*, „Przegląd Weterynarski" 1907, nr 8–9, s. 287–297; Idem, *Spis przedmiotów wystawionych w oddziale weterynaryjnym Wystawy Przyrodniczo-Lekarskiej i Hygienicznej we Lwowie w r. 1907.,* „Przegląd Weterynarski" 1907, nr 8–9, s. 297–318. Zob. również: *Sprawozdanie z Posiedzeń Naukowych w Sekcyach X Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie*, red. W. Sieradzki, Lwów 1908, s. 249–266.

[46] A. Piotrowicz-Kulczycka, *Dzieje kolekcji kobierców wschodnich Włodzimierza i Jerzego Kulczyckich*, [w:] *Kobierce i tkaniny wschodnie kolekcji Kulczyckich. Katalog*, red. M. Pod-

sjonalnymi badaniami nad pochodzeniem kobierców, studiując piśmiennictwo zachodnioeuropejskie, dokonując pierwszych prób ich skatalogowania i opracowania. W 1910 r. Kulczycki publikuje swoją pierwszą, niewielką objętościowo pracę pt. *Kobierce wschodnie XVII wieku w Muzeum Stauropigijnem we Lwowie*, gdzie zamieszcza kompleksową charakterystykę trzech kobierców. Interesują go nie tylko wymiary rzeczywiste, sposób tkania – wiązań, bordiura (szlak), kolorystyka, ornamentyka, symbolika (z wyjaśnieniem znaczenia), ale także źródła ich pochodzenia.[47] W kolejnym opracowaniu, tym razem ogłoszonym w języku niemieckim (w tłumaczeniu inskrypcji koranicznych przez dra. Mojżesza Schorra, historyka orientalisty, znawcy prawa babilońskiego, semitologa) dokonuje wnikliwej analizy naukowej dywaników modlitewnych (od XVI do XVIII w.) z własnej kolekcji, m.in.: jedwabnego dywanika modlitewnego z XVIII w., tkanego węzełkowo, częściowo brokatowanego złotem i srebrem z zamieszczonymi wersetami z Koranu; jedwabnego gobelinu z arkadowym wzorem z XVII w., wełnianego dywanika modlitewnego – mozaiki płóciennej z XVII w., wełnianego dywaniku modlitewnego Kirman z figurkami zwierząt z końca XVIII w., itp. Podobnie jak w poprzedniej pracy, z wielką precyzją opisuje techniki tworzenia makat, z pomocą dr Schorra odczytuje również zamieszczone na niektórych kobiercach inskrypcje koraniczne, z niespotykanym znawstwem odkrywa źródła ich pochodzenia. Jednocześnie dokonuje

lodowska-Redlewska, Kraków 2006, s. 11; Tejże, *Dzieje kolekcji dywanów wschodnich Włodzimierz i Jerzego Kulczyckich*, „Ziemia" 1979, nr 3, s. 165; A. Kluczewska-Wójcik, *Orientalisme versus orientalité. La nouvelle appréciation des arts l'Islam en Pologne au dbut du XX siècle,* [in:] *À l'orientale: Collecting, Displaying and Appropriating Islamic Art and Architecture in the Nineteenth and early Twentieth Centuries,* ed. F. Giese, M. Volait, A. V. Braga, Boston 2020, s. 55–56; J. Miliszkiewicz, *Gniazda rodzinne, t. 1,* Warszawa 1998, s. 150.

[47] W. Kulczycki, *Kobierce wschodnie XVII wieku w Muzeum Stauropigijnem we Lwowie,* Kraków 1910. Zob. też: E. Błażejewska, *Zachowane i zagionione dywany perskie, tzw. polskie ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu jagiellońskiego* [w:] *Orient i orientalizm w sztuce: materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Kraków, grudzień 1983 r.*, red. Elżbieta Karwowska, Warszawa 1986, s. 310; D. Gutkowska, M. Janisz, *Zbiór tkanin zabytkowych z dawnego Muzeum im. Króla Jana III we Lwowie. Inwentaryzacja i prace nad katalogiem przygotowywanym w ramach serii wydawniczej Departamentu Kulturalnego poza Krajem*, [w:] *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, t. V,* red. W. Walczak, K. Łopatecki, Białystok 2003, s. 390.

komparatystycznych badań, szukając wzmianek o podobnych modlitewnikach w piśmiennictwie, katalogach europejskich muzeów i zbiorach prywatnych.[48]

Kariera naukowa podczas Wielkiej Wojny (1914–1918) i w II Rzeczypospolitej

Po wybuchu Wielkiej Wojny i zajęciu przez Rosjan Lwowa, Kulczycki jako jedyny z kadry profesorskiej pozostaje w mieście, chroniąc mienie Akademii Weterynaryjnej (sprzęt, inwentarz, zbiory biblioteczne, preparaty anatomiczne) przed grabieżą i zniszczeniem. Pomagali mu asystenci: dr Stanisław Runge, dr Kazimierz Szczudłowski, dr Bolesław Weigel i dr Konstanty Łopatyński (formalnie nie zatrudniony w uczelni). W 1915 r., najpierw w prasie niemieckiej ogłosił drukiem wspomnienia z tamtych czasów, następnie w 1919 r. ukazały się w polskiej wersji w „Przeglądzie Weterynarskim" (także w formie osobnej broszury), a później jeszcze w poszerzonej wersji w 1932 r., ponownie na łamach pisma „Przegląd Weterynaryjny" (wówczas już periodyk wydawany był pod zmienionym tytułem jako miesięcznik poświęcony medycynie weterynaryjnej, redagowany przez profesorów Akademii Medycyny Weterynaryjnej i Lwowskiego Oddziału Zrzeszenia Lekarzy Weterynaryjnych RP we Lwowie).[49] W dowód uznania, jesienią 1915 r. rada profesorów wybiera Kulczyckiego na rektora uczelni, ten jednak ze względu na stan zdrowia urzędu nie obejmuje. Pomagał jednak nowemu rektorowi prof. Stanisławowi Fibichowi w pełnieniu obowiązków. Godność rektora Kulczycki objął dopiero w lipcu 1917 r. i pełnił tę funkcję do listopada 1918 r., następnie w latach 1919–1920 był prorektorem.[50]

[48] *Der Orientalischen Gebetteppische. Hauptsächlich auf grund Eigener teppischsammlung vov prof. dr Wladimir Kulczycki, die arabischen koraninschriften gelesen und übersetz von dr M. Schorr mit 6 abbildungen,* Lamberg 1914.

[49] W. Kulczycki, *Tierärzlichte Hochschule in Lamberg während der zehnmonatlichen russischen invasion* „Deutsche Tierärztliche Wochenschrift" 1915, Bd. 23, s. 289 –290; Idem, *Lwowska Akademja Weterynarji w okresie inwazyi rosyjskiej,* „Przegląd Weterynarski" 1919, nr 1 [edycja broszurowa: *Lwowska Akademja Weterynarji w okresie inwazyi rosyjskiej*, Lwów 1919]; Idem, *Lwowska Akademja Medycyny Weterynaryjnej w czasie wojen od r. 1914–1920,* „Przegląd Weterynaryjny" 1932, nr 4.

[50] W. Kulczycki, *Lwowska Akademja Medycyny Weterynaryjnej w czasie wojen…,* s. 163; A. J. Bant, op.cit., s. 272; S. Brzozowski, *Warunki rozwoju nauki polskiej w kraju (1860–*

W II Rzeczypospolitej Kulczycki publikował coraz rzadziej.[51] Złożyły się na to różne okoliczności, miedzy innymi ogólne przemęczenie, postępująca choroba płuc i dróg oddechowych, jak również dolegliwości przemiany materii u żony Kulczyckiego – Marii Ludwiki z Michałowskiej (ur. 1870, siostra cioteczna Marii Curie-Skłodowskiej). Jedną z ostatnich form akademickiej aktywności Kulczyckiego był czynny udział w obchodach pięćdziesięciolecia Akademii Medycyny Weterynaryjnej, w czerwcu 1932 r., podczas których wystąpił z okolicznościowym odczytem poświęconym początkom uczelni.[52] W 1934 r., jako filister honorowy (od 1923 r.) uczestniczył też w okolicznościowym spotkaniu Korporacji Studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej Lutyko-Venedy we Lwowie (fot. 1). Kilka miesięcy później przeszedł w stan spoczynku, rezygnując z pracy na uczelni.

Niemal cały wolny czas Kulczycki poświęcał na rozwijanie swojej pasji kolekcjonerskiej. W latach dwudziestych zbiór kilimów, makat, dywanów i tkanin Orientu (m.in. z Turcji, Persji, Azji Centralnej i Kaukazu) zebrany przez Kulczyckiego liczy już około 50 kobierców. W 1926 r. Kulczycki po raz pierwszy publicznie udostępnił swoją kolekcję w Kamienicy Baryczków w Warszawie (26 lipiec 1926–styczeń 1927). Patronat nad wystawą objęło Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie. Na wystawie zgromadzono ponad 100 eksponatów, w tym 12 z prywatnej kolekcji Kulczyckiego. Niestety przygotowany do druku *Pamiętnik wystawy*, nie został wydany drukiem, zachował się jedynie rękopis przechowywany przed wybuchem wojny w biblio-

1918), [w:] *Życie naukowe w Polsce w drugiej połowie XIX i w XX wieku. Organizacje i instytucje,* red. B. Jaczewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, s. 39.

[51] Najczęściej były to drobne omówienia, recenzje i nekrologia. Zob. np. W. Kulczycki, *Śp. prof. mgr Stanisław Królikowski*, „Przegląd Weterynaryjny" 1924, nr 3–4, s. 66–75; Idem, *R. Poplewski, Anatomia ssaków,* „Przegląd Weterynaryjny" 1935, nr 2, s. 119–121.

[52] *Pięćdziesięciolecie Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie*, „Przegląd Weterynaryjny" 1932, nr 6, s. 295–296. W marcu 1924 r. Kulczycki wszedł również w skład Funduszu Wydawniczego Dzieł Naukowych i Podręczników z Zakresu Medycyny im. Stanisława Królikowskiego – *Odezwa*, „Przegląd Weterynaryjny" 1924, nr 3–4, s. 117–119. W latach dwudziestych wykładał także gościnnie zoologię i anatomię zwierząt na Wyższych Kursach Ziemiańskich im. Jerzego Turnaua we Lwowie (tzw. Kursy Turnaua). J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007, s. 27. Zob. także: *Wyższe Kursy Ziemiańskie im. Jerzego Turnaua we Lwowie,* Lwów 1939; *Statut Wyższych Kursów Ziemiańskich im. Jerzego Turnaua we Lwowie,* Lwów 1938.

tece Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie i Muzeum Przemysłu Artystycznego we Lwowie.[53]

Fot. 1. Korporacja Studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej Lutyko-Venedy we Lwowie

W środku od lewej filistrzy honorowi: prof. Antoni Julian Bant, prof. Zygmunt Markowski, prof. Włodzimierz Kulczycki (dziesiąty od lewej), Lwów, 23 III 1934 r. Źródło: Zbiory Archiwum i Muzeum Polskich Korporacji Akademickich w Poznaniu, udostępnione przez dr Bartłomieja Wróblewskiego.

Drugą wystawę pt. *Wschód Mahometański* w kwietniu–maju 1928 r. zorganizowano w Muzeum Dzieduszyckich we Lwowie, staraniem Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych i Muzeum Przemysłu Artystycznego. Obok 108 tkanin (kobierców i innych wyrobów przemysłu artystycznego) tam pokaza-

[53] A. J. Bant, op.cit., s. 276; A. Kulczycka, *Dzieje kolekcji dywanów …*, s. 167. Wynikami swoich badań Kulczycki dzielił się z prof. Dybowskim. Zob. np.: Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Rps. 10116 III, *Korespondencja Benedykta Dybowskiego, t. 5, List Włodzimierza Kulczyckiego do Benedykta Dybowskiego, Lwów 25 IV 1925 r.,* k. 644.

nych, 56 znajdowało się w kolekcji prywatnej Kulczyckiego. Opracował również katalog wystawy wraz z obszernym wstępem zawierającym syntetyczną historię polskiego kobiernictwa, wiadomości na temat kobiernictwa Orientu i charakterystykę poszczególnych obiektów.[54] Następnie wstęp, w nieco zmodyfikowanej formie (z drobnymi uzupełnieniami) ukazał się w 1929 r. na łamach czasopisma „Sztuki Piękne".[55] Kolejna, ostania już za życia Kulczyckiego wystawa miała miejsce w Muzeum Narodowym w Krakowie w 1934 r. Wystawiono wówczas łącznie 200 tkanin orientalnych (w tym z kolekcji Kulczyckiego), ceramikę europejską i azjatycką. Kulczycki ponownie przygotował katalog wystawy wraz z omówieniem zbiorów.[56] W latach trzydziestych kolekcja Kulczyckiego liczyła około 300 kobierców i była największym zbiorem w kraju, zaś ona sam uchodził za wybitnego znawcę kobiernictwa Orientu.[57]

---

[54] *Wschód Mahometański. Wystawa kobierców i innych wyrobów przemysłu artystycznego ze zbiorów lwowskich, urządzona staraniem Tow. Przyjaciół Sztuk Pięknych i Muzeum Przemysłu Artystycznego*, Lwów 1928. W. Kulczycki, *Kobierce Mahometańskie*, [w:] Ibidem, s. 3–14.

[55] W. Kulczycki, *Kobierce mahometańskie. Studium na podstawie zbioru autora*, „Sztuki Piękne: miesięcznik poświęcony architekturze, rzeźbie, malarstwu, grafice i zdobnictwu: organ Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych" 1929, R.V, nr 3, s. 81–103; 1929, R.V, nr 4, s. 121–141.

[56] Idem, *Słowo od zbieracza*, [w:] *Katalog wystawy kobierców mahometańskich, ceramiki azjatyckiej i europejskiej, urządzonej w Muzeum Narodowym w Krakowie*, Kraków 1934. Zob. też polemika między prof. Tadeuszem Janem Kowalskim (orientalistą – arabistą, turkologiem i iranistą, profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, członkiem i sekretarzem generalnym PAU) a W. Kulczyckim-T. Kowalski, *Uwagi orientalisty na marginesie wystawy kobierców wschodnich w Muzeum Narodowym w Krakowie,* „Przegląd Współczesny" 1934, R. 13, t. XLVIII, z. 143, s. 428–442. Odpowiedź na polemikę: W. Kulczycki, *Odpowiedź zbieracza na „Uwagi orientalisty",* „Przegląd Współczesny" 1934, R. 12, t. XLIX, z. 145, s. 298–301.

[57] Zob. np. A. Holender, *Zbiory prof. W. Kulczyckiego – najwspanialszy komplet dywanów wschodnich w rękach polskich*, Kraków 1930; A. Kluczewska-Wójcik, op.cit., s. 56–57. Pasję kolekcjonerską W. Kulczyckiego kontynuował jego syn – Jerzy Kulczycki (1898––1974), archeolog śródziemnomorski i historyk sztuki, profesor PAN i Uniwersytetu Warszawskiego oraz jego żona Anna Piotrowicz-Kulczycka (1919–2012). Jerzy Kulczycki uzupełniał kolekcję ojca od lat trzydziestych, uchronił ją również od zniszczenia po bombardowaniu Lwowa w 1941 r. W 1951 r. Kulczycki przeniósł się do Warszawy, gdzie zabrał ze sobą zbiory kobierców. W 1964 r. najcenniejsze kobierce (ponad 60 tzw. kobierców luksusowych/pałacowych/dworskich) znalazły się w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu jako dar Kulczyckiego. Pozostała część kolekcji (65 tkanin z okresu od XVII do

Po przejściu w stan spoczynku w 1934 r., w uznaniu dla zasług na polu nauki i długoletniej pracy dydaktycznej (ze szczególnym uwzględnieniem roli jaką odegrał podczas okupacji Lwowa przez Rosjan) uhonorowano Kulczyckiego godnością doktora medycyny weterynaryjnej *honoris causa*.[58] Pogłębiająca się u Kulczyckiego choroba płuc, a także pogarszający się stan zdrowia żony, następnie jej śmierć w grudniu 1935 r. wywołała u niego załamanie nerwowe. Pracę naukową niemal porzucił, zaniechał również badań nad kobiernictwem orientalistycznym. Zmarł 10 maja 1936 r. we Lwowie.[59] Został pochowany w Międzybrodziu, w grobowcu – replice wzorowanej na piramidzie Cheopsa w Gizie.[60]

I poł. XIX w. pochodzących z różnych obszarów i krajów Azji: Iranu, Turkiestanu, Afganistanu, Azji Zachodniej, Kaukazu) staraniem A. Piotrowskiej-Kulczyckiej trafiła w 1977 r. do zbiorów Muzeum Tatrzańskiego im. dr Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem (dziś Galeria Sztuki im. Włodzimierza i Jerzego Kulczyckich na zakopiańskim Kozińcu). Po raz pierwszy część kolekcji udostępniono w 1978 r. w zakopiańskim Biurze Wystaw Artystycznych. W 2011 r. Kulczycka przekazała Muzeum Tatrzańskiemu pozostałą część kolekcji (m.in. kobierce i zabytki sztuki rękodzielniczej).

[58] Po przejściu Kulczyckiego w stan spoczynku zakładem kierował Antoni Julian Bant (w latach 1934–1939 jako p.o.). Pomocniczymi pracownikami naukowymi Zakładu Anatomii Porównawczej byli m.in.: Franciszek Dulian (1932–1933 – wolontariusz, 1934–1935 – zastępca asystenta); Alfred Ginsberg (1930–1932 – zastępca asystenta, 1932–1933 – młodszy asystent, 1933–1934 – starszy asystent); Mieczysław Jamro (1930–1932 – zastępca asystenta); Zdzisław Męciński (1930–1933 – wolontariusz, 1933–1934 – młodszy asystent); Zdzisław Olszewski (1924–1926 – młodszy asystent); Zdzisław Stypal (1924–1926 – młodszy asystent, 1927–1928 – starszy asystent); Stanisław Święch (1932–1933 – zastępca asystenta); Władysław Witkowski (1927–1928 – zastępca asystenta, 1928–1930 – młodszy asystent). Zob. *Sprawozdania ze stanu i czynności Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie za lata akademickie 1930/31, 1931/32, 1932/33, 1933/34*, Lwów 1932–1935; *Szkoły wyższe Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1930, s. 148, 151; S. T. Sroka, op.cit., s. 134. Na bieżąco o działalności poszczególnych zakładów informował również „Przegląd Weterynaryjny" zamieszczając miesięczne bądź kwartalne *Kroniki Akademii Medycyny Weterynaryjnej* (dział: *Wiadomości bieżące*).

[59] Wspomnienia pośmiertne zob.: A. Ginsberg, *Śp. Rektor prof. dr Włodzimierz Kulczycki*, „Przegląd Weterynaryjny" 1936, nr 5, s. 323; S. Runge, *Włodzimierz Kulczycki (27 III 1862–10 V 1936)*, „Wiadomości Weterynaryjne" 1936, nr 15, s. 263–267; *Śmierć wybitnego uczonego lwowskiego*, „Gazeta Lwowska" 13 V 1936, nr 109, s. 3.

[60] W grobowcu (wg. projektu Iryny Dobrianskiej, siostrzenicy W. Kulczyckiego, etnografki, badaczki kultury Huculszczyzny) spoczywają: Maria Ludwika z Michałowskich Kulczycka, Włodzimierz Kulczycki i Jerzy Kulczycki. Grobowiec został wykonany z pia-

Uwagi końcowe

Profesor W. Kulczycki należał bez wątpienia do czołowych przedstawicieli lwowskiej elity naukowej przełomu XIX i XX w. Jako uczeń prof. Kadyego, przejmując opiekę nad muzeum anatomicznym przez wiele lat przygotowywał preparaty, które następnie wykorzystywano do pracy naukowej i zajęć dydaktycznych. Niemalże trzydzieści lat kierował Katedrą (Zakładem) Anatomii Opisowej, Topograficznej, Histologii i Embriologii (po zmianie nazwy Zakładem Anatomii Porównawczej), jego ofiarna postawa w czasie Wielkiej Wojny, jaki dorobek naukowy zostały docenione przez lwowską profesurę. Stąd też piastował urząd rektora, i prorektora Akademii Medycyny Weterynaryjnej. Jak celnie zauważył Stanisław Tadeusz Sroka, „dla studentów był żywym symbolem ciągłości istnienia i działania Akademii, został jej studentem w zaledwie kilka dni po jej powstaniu, potem pracował w niej cały czas (...)".[61] Niełatwo dokonać klasyfikacji spuścizny naukowej Kulczyckiego, liczącej około 60 publikacji (prac zwartych, studiów i artykułów naukowych, omówień, recenzji *etc*.). Zasłynął jako wybitny anatom ssaków i zoolog, ale przecież zajmował się także hipiatrią, parazytologią. Jako pierwszy na ziemiach polskich uczony przeprowadził badania nad workami anatomicznymi i rozwojem zrębu barkowego u ptaków. Prowadził interdyscyplinarne studia z pogranicza etnografii i etnologii, interesowała go klimatologia i demografia krajów Orientu i Azji Środkowej, indianistyka, czy też fauna głębinowa oceanów. Kolekcjonerską pasję kobierniczą umiejętnie łączył z badaniami orientalistycznymi, co sta-

skowca w skali 1:50 względem piramidy Cheopsa (wysokość: 3 m., wymiar boku i krawędzi bocznych: 4,5 m). Na grobowcu znajdują się inskrypcje w języku polskim (inskrypcje M. L. Michałowskiej i J. Kulczyckiego) i ukraińskim (*ГРІБ КУЛЬЧИЦЬКИХ і ДОБРЯНСЬКИХ* – pol. „Grób Kulczyckich i Dobrianskich", inskrypcja Włodzimierza Kulczyckiego), a nad płytą nagrobną krzyż maltański. Por. J. Śliwa, *Egipskie piramidy w polskim krajobrazie. Grobowiec rodziny Kulczyckich w Międzybrodziu koło Sanoka,* „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, 2007, t. 52, s. 499–503; Idem, *Egipskie piramidy w polskim krajobrazie/Egyptan pyramids in Polish landscape*, „Prace Komisji Filologii Klasycznej PAU" Kraków 2011, t. 41, s. 115–128; A. i M. Skowrońscy, *Piramida w zakolu*, „Tygodnik Sanocki" 27 III 1998, nr 13, s. 5; S. Stefański, *Cmentarze sanockie*, Sanok 1991, s. 19; J. Krzemiński, *Tajemnice międzybrodzkiej piramidy*, „Tygodnik Sanocki" 27 IX 2002, nr 39, s. 7.

[61] S. T. Sroka, op.cit., s. 77.

wiało go w jednym szeregu z badaczami tej miary, co Emmanuel Swieykowski, Tadeusz Krygowski i Tadeusz Mańkowski.[62]

Nie udało mu się jednak stworzyć własnej szkoły badań anatomicznych, kierunku, który miałby swoich kontynuatorów, choć otaczał się wieloma współpracownikami, by wspomnieć tylko o: Mieczysławie Jamro, Zdzisławie Męcińskim, Zdzisławie Stypalu i Zdzisławie Olszewskim. Można sądzić, że pełnił rolę mistrza dla Antoniego Juliana Banta, który przejął po Kulczyckim Zakład Anatomii Porównawczej, rozpoczynał jednak swoją karierę u prof. Józefa Markowskiego, jako młodszy asystent, dopiero po 1923 r. współpracował z Kulczyckim, obejmując w 1925 kierownictwo w Zakładzie Anatomii Topograficznej. Podobnie Alfred Ginsberg, zatrudniony Zakładzie Anatomii Porównawczej, późniejszy wybitny anatom, który swoje badania rozpoczął pod kierunkiem Kulczyckiego i Banta, a następnie już po wybuchu II wojny światowej karierę naukową kontynuował w Edynburgu. Przemawia za tym także fakt, że właśnie oni napisali wspomnieniowe, pełne osobistych odniesień nekrologia po śmierci prof. Kulczyckiego, zaś Ginsberg (wówczas starszy asystent anatomii opisowej) przemawiał nad jego trumną. Mówił wówczas: „Śmierć osłania ciemnością tylko istoty małowartościowe, złe, nie zdoła jednak wydrzeć z kart dziejowych nazwiska człowieka, który załamany duchowo śmiercią nieodżałowanej Żony, zakończył życie surowe, szlachetne i pracowite, który nie zboczył nigdy z drogi uczciwej i sprawiedliwej, który nie pytał o bogactwa i chwałę, który znał tylko swój obowiązek – pracę dla dobra nauki polskiej. Dla Uczelni był ostoją, dla studentów ojcem, dla podwładnych opiekunem."[63]

[62] Zob. np.: E. Swieykowski, *Zarys artystycznego rozwoju tkactwa i hafciarstwa z XXV tablicami: objaśniony zabytkami Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 1906; *Zabytki dawnego przemysłu artystycznego na I – szej wystawie Towarzystwa Polska Sztuka Stosowana w Muzeum Narodowem 1902,* oprac. E. Swieykowski, Kraków 1902; T. Krygowski, *Polenteppiche (Polnische Knupfteppiche),* „Orientalisches Archiv" 1911/1912, Bd. 2; Biblioteka Narodowa w Warszawie, Archiwum Aleksandra Czołowskiego, Rps. 5614 III, T. Krygowski, *Kobierce polskie*, [ok. 1900–ok. 1914]; T. Mańkowski, *Sztuka islamu w Polsce w XVII i XVIII wieku z 40 tablicami*, Kraków 1935.

[63] A. Ginsberg, op.cit., s. 323.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

Źródła archiwalne

Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie
Rps. 10116 III, *Korespondencja Benedykta Dybowskiego, t. 5, List Włodzimierza Kulczyckiego do Benedykta Dybowskiego, Lwów 25 IV 1925 r.,* k. 644.
Archiwum Państwowe w Przemyślu
Zespół Parafia Greckokatolicka w Przemyślu, sygn. 189, *Wypis aktu chrztu Włodzimierza Kulczyckiego*, bp.
I. Dobrianska, *Biogram Włodzimierza Kulczyckiego* [1936], k. 1–9.
Biblioteka Narodowa w Warszawie
Rps. 5614 III, Archiwum Aleksandra Czołowskiego, T. Krygowski, *Kobierce polskie*, [ok. 1900–ok. 1914].

Źródła drukowane

Bant A. J., *Włodzimierz Kulczycki, Wspomnienie pośmiertne*, „Przegląd Weterynaryjny" 1936, nr 5, s. 266–276.
Grabowski M., *Sprawozdanie z Instytutu Anatomii Patologicznej i Patologii Ogólnej c.k. Szkoły Weterynaryi we Lwowie za rok 1896*, „Przegląd Weterynarski" 1897, nr 3, s. 73.
Kronika Uniwersytetu Lwowskiego, t. 1: 1894/95–1897/98, red. W. Hahn, Lwów 1899, s. 218–220.
Kronika Uniwersytetu Lwowskiego, t. 2: 1898/9–1909/10, red. W. Hahn, Lwów 1912, s. 352–353.
Kulczycki W., *Kilka notatek z podróży*, „Przegląd Weterynarski" 1902, nr 3; 1902, nr 4.
Kulczycki W., *Kilka notatek z podróży*, Lwów 1902.
Kulczycki W., *Lwowska Akademja Medycyny Weterynaryjnej w czasie wojen od r. 1914–1920,* „Przegląd Weterynaryjny" 1932, nr 4.
Kulczycki W., *Lwowska Akademja Weterynarji w okresie inwazyi rosyjskiej,* „Przegląd Weterynarski" 1919, nr 1.
Kulczycki W., *Lwowska Akademja Weterynarji w okresie inwazyi rosyjskiej*, Lwów 1919.
Kulczycki W., *Tierärzlichte Hochschule in Lamberg während der zehnmonatlichen russischen invasion* „Deutsche Tierärztliche Wochenschrift" 1915, Bd. 23, s. 289–290.
Kulczycki W., *Wspomnienia z pierwszych lat lwowskiej uczelni weterynaryjnej*, „Przegląd Weterynaryjny" 1932, nr 6, s. 299
Kulczycki W., *Wspomnienia z pierwszych lat lwowskiej uczelni weterynaryjnej. Odczyt wygłoszony dnia 5 czerwca 1932 r. z okazji 50 letniego jubileuszu Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie*, Lwów 1932, s. 1, 2, 4.

Nusbaum-Hilarowicz J., *Pamiętniki przyrodnika: autobiografia*, Lwów b.d.w [1921], s. 85 –113.
Protokół XXI Walnego Zgromadzenia Galicyjskiego Towarzystwa Lekarzy Weterynaryjnych, „Przegląd Weterynarski" 1905, nr 4, s. 170–175.
Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z 14 września 1908 r. dotyczące egzaminów ścisłych celem uzyskania stopnia doktora nauk weterynaryjnych, „Przegląd Weterynarski" 1908, nr 11, s. 399–403.
Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z 14 września 1908 r. dotyczące zaprowadzenia czesnego w akademiach weterynaryjnych, „Przegląd Weterynarski" 1908, nr 11, s. 403–404.
Skład personelu i programów wykładów w letnim półroczu 1883/1884 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I, Lwów 1884, s. 19.
Skład personelu i programów wykładów w letnim półroczu 1884/1885 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I, Lwów 1885, s. 13, 19, 30.
Skład personelu i programów wykładów w zimowym półroczu 1883/1884 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I, Lwów 1884, s. 14, 20.
Skład personelu i programów wykładów w zimowym półroczu 1884/1885 C.K. Uniwersytetu imienia Cesarza Franciszka I, Lwów 1885, s. 13, 19, 29.
Sprawozdania ze stanu i czynności Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie za lata akademickie 1930/31, 1931/32, 1932/33, 1933/34, Lwów 1932–1935.
Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1880, Kołomyja, 1880, s. 51.
Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1881, Kołomyja, 1881, s. 53.
Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1883, Kołomyja, 1883, s. 65.
Sprawozdanie z Posiedzeń Naukowych w Sekcyach X Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie, red. W. Sieradzki, Lwów 1908, s. 249–266.
Statut Wyższych Kursów Ziemiańskich im. Jerzego Turnaua we Lwowie, Lwów 1938.
Wyciąg z protokołu posiedzeń Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika we Lwowie. Posiedzenia dnia 10 lutego 1885 r., „Kosmos" 1885, t. 10 s. 100.

Prasa (specjalistyczna i codzienna)

„Anatomischer Anzeiger" (1889–1908)
„Gazeta Narodowa" (1881)
„Kosmos" (1892–1912)
„Kurier Lwowski" (1884, 1936)
„Orientalisches Archiv" (1911/1912)
„Österreichische Zeitschrift für wissenschaftliche Veterinärkunde" (1889)
„Polska Gazeta Lekarska" (1937)
„Polskie Archiwum Nauk Biologicznych i Lekarskich" (1902)

„Przegląd Weterynarski" (1886–1919)
„Przegląd Weterynaryjny" (1920–1936)
„Przegląd Współczesny" (1934)
„Sztuki Piękne: miesięcznik poświęcony architekturze, rzeźbie, malarstwu, grafice i zdobnictwu: organ Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych" (1929)

II. Opracowania

Baran S., Lutsyk L., Lewytska L., *„Przegląd Weterynarski" („Przegląd Weterynaryjny") jako odzwierciedlenie medycyny weterynaryjnej, nauki i edukacji*, „Forum Bibliotek Medycznych/Medical Library Forum" 2017, nr 2, s. 226–227.

Błażejewska E., *Zachowane i zagionione dywany perskie, tzw. polskie ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu jagiellońskiego* [w:] *Orient i orientalizm w sztuce: materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Kraków, grudzień 1983 r.*, red. Elżbieta Karwowska, Warszawa 1986, s. 310.

Boniecki A., *Herbarz polski, t. 11: Komorowscy–Kotowscy*, Warszawa 1907, s. 135.

Brzęk G., *Benedykt Dybowski. Życie i dzieło, wyd. II uzupełnione i rozszerzone*, Warszawa–Wrocław 1994, s. 234.

Brzęk G., *Józef Nusbaum-Hilarowicz. Życie, praca, dzieło*, Lublin 1984, s. 87.

Brzęk G., *Materiały do historii zoologii w Polsce 1860–1918*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria B: Historia Nauk Biologicznych i Medycznych" 1970, z. 19, s. 43–44.

Brzęk G., *Nushaum-Hilarowicz (do r. 1907 Nusbaum), Józef (1859–1917),* „Polski Słownik Biograficzny", t. 23, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 415.

Brzozowski S., *Nauki rolnicze*, [w:] *Zarys dziejów nauk przyrodniczych w Polsce,* red. B. Suchodolski, Z. Skubała-Tokarska, E. Rybka et. al, Warszawa 1983, s. 529–530.

Brzozowski S., *Warunki rozwoju nauki polskiej w kraju (1860–1918),* [w:] *Życie naukowe w Polsce w drugiej połowie XIX i w XX wieku. Organizacje i instytucje,* red. B. Jaczewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, s. 39.

Bujko A., Baran S., *„Przegląd Weterynaryjny" jako forma konsolidacji polskiego środowiska weterynaryjnego we Lwowie. Nie tylko o weterynarii*, „Echa Przeszłości" 2019, t. 20, z. 2, s. 233–248.

Chrószcz A., Janeczek M., *Weterynaria na ziemiach polskich*, [w:] *Historia weterynarii i deontologia*, red. M. Janeczek, A. Chrószcz, T. Ożóg, N. Pospieszny, Warszawa 2012, s. 263–271.

Chrzanowska W., *Osiągnięcia i działalność naukowa Polskiej Uczelni Weterynaryjnej we Lwowie 1881–1939*, „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu Nr 434. Rozprawy CLXXXVI", Wrocław 2002, s. 15, 34–38.

Daum A. W., *Wissenschaftspopularisierung im 19. Jahrhundert: Bürgerliche Kultur, naturwissenschaftliche Bildung und die deutsche Öffentlichkeit, 1848–1914,* Münich 1998, p. 330–331.

Der Orientalischen Gebetteppische. Hauptsächlich auf grund Eigener teppischsammlung vov prof. dr Wladimir Kulczycki, die arabischen koraninschriften gelesen und übersetz von dr M. Schorr mit 6 abbildungen, Lamberg 1914.

Draus J., *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007, s. 27.

Dzikowski A., *Political and scientific support for the establishment of the Veterinary School in Lwów*, „Kultura – społeczeństwo – edukacja/Culture – sociecty – education" 2020, no 1 (17), p. 117–126.

Felsman M., Wróblewski Z., Szarek J., *Profesor Henryk Kadyi – współtwórca dwóch lwowskich uczelni,* [w:] *Zbirnik prac miżdunarodnoj ukrainsko-polskoj konfierencij: Istorija rozvitku vietierinarnoj nauki i osviti u Lvovi (1784–1914),19 veresnia 2012 r*., Lviv 2012, s. 56–63.

Gamota A., *Historia lwowskiej uczelni i ocalenie jej zasobów historycznych,* [w:] *Dawna medycyna i weterynaria. Pacjent,* red. M. Z. Felsmann, J. Szarek, M. Felsmann, Chełmno 2011, s. 449–454.

Gamota A., Wróblewski Z., *Działalność profesora Józefa Szpilmana, pierwszego rektora Akademii Weterynaryjnej we Lwowie. W 90-tą rocznicę śmierci*, [w:] *Dawna medycyna i weterynaria. Pacjent,* red. M. Z. Felsmann, J. Szarek, M. Felsmann, Chełmno 2011, s. 459–467.

Gamota A., Wróblewski Z., *Działalność profesora Józefa Szpilmana pierwszego Rektora Akademii Weterynaryjnej we Lwowie,* [w:] *Zbirnik prac miżdunarodnoj ukrainsko-polskoj konfierencij: Istorija rozvitku vietierinarnoj nauki i osviti u Lvovi (1784–1914), 19 veresnia 2012 r*., Lviv 2012, s. 43–49.

Gamota A., Wróblewski Z., *Profesor Józef Szpilman. Pierwszy rektor Akademii Weterynaryjnej we Lwowie,* „Życie Weterynaryjne" 2017, nr 10, s. 759–763.

Grin-Piszczek E., *Włodzimierz Kulczycki – uczony, weterynarz, kolekcjoner*, „Nasz Przemyśl" 2018, nr 6, s. 41.

Gryglewski R. W., *Ludwik Karol Teichmann jako preparator*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2014, t. 59, z. 3, 37–66.

Gutkowska D., Janisz M., *Zbiór tkanin zabytkowych z dawnego Muzeum im. Króla Jana III we Lwowie. Inwentaryzacja i prace nad katalogiem przygotowywanym w ramach serii wydawniczej Departamentu Kulturalnego poza Krajem*, [w:] *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, t. V,* red. W. Walczak, K. Łopatecki, Białystok 2003, s. 390.

Historia weterynarii i deontologia, red. M. Janeczek, A. Chrószcz, T. Ożóg, N. Pospieszny, Warszawa 2012.

Holender A., *Zbiory prof. W. Kulczyckiego – najwspanialszy komplet dywanów wschodnich w rękach polskich*, Kraków 1930.

Judek J., *Historia szkolnictwa weterynaryjnego w Polsce do 1939 r.*, „Życie Weterynaryjne" 2021, nr 5, s. 359–362.

Kadyi H., *Rozwój i działalność C. K. Szkoły Weterynaryi we Lwowie od jej założenia w r. 1881 aż do końca roku szkolnego 1893/4 z jedną tablicą*, Lwów 1895.

Kauffmann J. P., *L'*arche *des* Kerguelen*: Voyage aux îles de la Désolation,* Paris 1993, ss. 249. Winter F. H., *Carl Chun*, „Bericht der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft in Frankfurt am Main" 1914, nr 3 (45), s. 176–183.

Kluczewska-Wójcik A., *Orientalisme versus orientalité. La nouvelle appréciation des arts l'Islam en Pologne au dbut du XX siècle,* [in:] *À l'orientale: Collecting, Displaying and Appropriating Islamic Art and Architecture in the Nineteenth and early Twentieth Centuries,* ed. F. Giese, M. Volait, A. V. Braga, Boston 2020, p. 55–57.

Kohmann S., *Ludwik Karol Teichmann (1823–1895)* [w:] *Sześćsetlecie medycyny krakowskiej*, red. B. Skarżyński, t. 1, Kraków 1963, s. 139–156.

Kosiek Z., *Kulczycki Włodzimierz-Sas (1862–1936),* [w:] *Polski Słownik Biograficzny, t. XVI*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 136–137.

Kowalska K., *Zoologia,* [w:] *Historia nauki polskiej, t. 4, cz. 3: 1863–1918 (Rozwój nauk szczegółowych),* red. B. Suchodolski, red. tomu Z. Skubała-Tokarska, Wrocław––Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1970, s. 367.

Krzemiński J., *Tajemnice międzybrodzkiej piramidy*, „Tygodnik Sanocki" 27 IX 2002, nr 39, s. 7.

Kulczycki J., *Kulczyckiana. Monografia rodu Kulczyckich*, t. 1, Gdynia 1976.

Kulczycki W., *Afganistan i kraj Turkomański. Szkice etnograficzne*, Lwów 1885.

Kulczycki W., *Indjanie Wenezueli, Guyany i Brazylii. Szkice etnograficzne*, Lwów 1886.

Kulczycki W., *Kobierce Mahometańskie*, [w:] *Wschód Mahometański. Wystawa kobierców i innych wyrobów przemysłu artystycznego ze zbiorów lwowskich, urządzona staraniem Tow. Przyjaciół Sztuk Pięknych i Muzeum Przemysłu Artystycznego*, Lwów 1928, s. 3–14.

Kulczycki W., *Kobierce wschodnie XVII wieku w Muzeum Stauropigijnem we Lwowie,* Kraków 1910.

Kulczycki W., *Materjały do fauny skorupiaków krajowych (Asellidae)*, Lwów 1885.

Kulczycki W., *Materjały do monografii skorupiaków liścionogich. Rodzina Branschipodidae,* Lwów 1885 [odbitka z „Kosmosu. Czasopisma Polskiego Towarzystwa Przyrodników imienia Kopernika].

Kulczycki W., *Owady pasożytujące u ludzi i zwierząt domowych. Z 96 rysunkami na 6 tablicach i z 1 tabelą przeglądową,* Lwów 1892.

Kulczycki W., *Słowo od zbieracza*, [w:] *Katalog wystawy kobierców mahometańskich, ceramiki azjatyckiej i europejskiej, urządzonej w Muzeum Narodowym w Krakowie*, Kraków 1934.

Kulczycki W., *Tętnice skórne psa*, Lwów 1889.

Kuś J, *Historia metod iniekcyjnych w naukach morfologicznych*, „Folia Morphologica" 1969; t. 28, z 2, s. 147–160.

L'vivs'ka derzhavna akademiya veterynarnoyi medytsyny imeni S. Z. Gzhyts'koho (1784—2000), red. R. Kravtsiv, Lviv 2000.

Mańkowski T., *Sztuka islamu w Polsce w XVII i XVIII wieku z 40 tablicami*, Kraków 1935.

Martens R., *Chun Carl*, [w:] *Neue Deutsche Biographie, Bd. 3: Bürklein–Ditmar*, Berlin 1957 s. 252–253.

Miliszkiewicz J., *Gniazda rodzinne, t. 1,* Warszawa 1998, s. 150.

Millak K., *Historia prasy weterynaryjnej w Polsce*, „Medycyna Weterynaryjna" 1959, nr 7, s. 395–402.
Millak K., *Słownik polskich lekarzy weterynaryjnych biograficzno-bibliograficzny 1394––1918*, Lublin–Warszawa 1960–1963, s. 118–119.
Mills E. L., *Alexander Agassiz, Carl Chun and the Problem of the Intermediate Fauna,* „Oceanography: The Past" 1980, p. 360– 372.
Musiał A., Zarzecki M., Gryglewski R. W., Bereza T., Urbaniak J., Walocha J., *Ludwik Karol Teichmann*, „Folia Medica Cracoviensia" 2017, t. 57, z. 4, s. 41–54.
Perenc A., *Historia lecznictwa zwierząt w Polsce*, Wrocław 1958, s. 418–421.
Piotrowicz-Kulczycka A., *Dzieje kolekcji dywanów wschodnich Włodzimierz i Jerzego Kulczyckich*, „Ziemia" 1979, nr 3, s. 165.
Piotrowicz-Kulczycka A., *Dzieje kolekcji kobierców wschodnich Włodzimierza i Jerzego Kulczyckich*, [w:] *Kobierce i tkaniny wschodnie kolekcji Kulczyckich. Katalog*, red. M. Podlodowska-Redlewska, Kraków 2006, s. 11.
Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej, Lwów 1857, s. 325.
Redzik A., Duda R., Mudryj M. et al., *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, całość zredagował, wstępem i zakończeniem opatrzył A. Rudnik*, Kraków 2015, s. 132, 281, 743–746, 801.
Redzik A., *Szkic z dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie*, „Niepodległość i Pamięć" 2006, nr 24, s. 104–106.
Rogalski T., *Prace największego polskiego anatoma na tle dawniejszych i współczesnych mu osiągnięć w zakresie wiedzy morfologicznej*, „Archiwum Historii Medycyny" 1957, t. 20, z. 1–2, s. 45–126.
Seifman P., *Dzieje założenia Szkoły Weterynaryi we Lwowie,* Lwów 1886.
Seifman P., *Zdanie sprawy o Szkole Weterynaryi we Lwowie za pięcioletni okres jej istnienia od roku szkolnego 1881/2 do 1885/6 włącznie z podaniem wiadomości dotyczących rokowań tego zakładu,* Lwów 1886.
Semkowicz W., *Wywody szlachectwa w Polsce XIV–XVII w*., „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1911–1912, t. 3, s. 191.
Sikorski T., Kozłowska U., *Choroby koni tramwajowych we Lwowie w latach 1891–1905 w świetle badań weterynaryjnych Włodzimierza Kulczyckiego (1862–1936)*, mps., s. 1–24.
Skowrońscy A. i M., *Piramida w zakolu*, „Tygodnik Sanocki" 27 III 1998, nr 13, s. 5.
Słownik polskich towarzystw naukowych, t. 2, cz. 1, Wrocław 1990, s. 324–327.
Sokołowska-Pituchowa J., *Niektóre metody badań anatomicznych Teichmanna*, „Folia Morphologica" 1969, t. 28, z. 2, s. 363–370.
Sroka S. T., *Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945*, Rzeszów 1999, s. 45–215.
Staśkiewicz G., *Szkolnictwo weterynaryjne*, [w:] *Zarys historii polskiej weterynarii z podstawami deontologii*, red. S. Tarczyński, Warszawa 1990, s. 135–136.
Stefański S., *Cmentarze sanockie*, Sanok 1991, s. 19.
Swieykowski E., *Zarys artystycznego rozwoju tkactwa i hafciarstwa z XXV tablicami: objaśniony zabytkami Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 1906.
Szkoły wyższe Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1930, s. 148, 151.

Śliwa J., *Egipskie piramidy w polskim krajobrazie. Grobowiec rodziny Kulczyckich w Międzybrodziu koło Sanoka,* „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, 2007, t. 52, s. 499–503.

Śliwa J., *Egipskie piramidy w polskim krajobrazie/Egyptan pyramids in Polish landscape*, „Prace Komisji Filologii Klasycznej PAU" Kraków 2011, t. 41, s. 115–128.

Śródka A., Szczawiński P., *Biogramy uczonych polskich. Część II: Nauki biologiczne,* Wrocław 1985, s. 269–274.

Wachholz L., *Ludwik Teichmann. Szkic biograficzno-historyczny*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny" 1930, t. 10, z. 1, s. 34–62.

Wrona G., *Polskie czasopisma naukowe w Polsce w latach 1918–1939*, Kraków 2005, s. 288–189.

Wróblewski Z., Gamota A., *Lwowski koń tramwajowy jako pacjent,* [w:] *Dawna medycyna i weterynaria. Pacjent*, red. M. Z. Felsmann, J. Szarek, M. Felsmann, Chełmno 2011, s. 367–376.

Wróblewski Z., Gamota A., Vyniarska A., Górski T., *140. Rocznica otwarcia szkoły weterynaryjnej we Lwowie*, „Życie Weterynaryjne" 2021, nr 11, s. 782–789.

Wschód Mahometański. Wystawa kobierców i innych wyrobów przemysłu artystycznego ze zbiorów lwowskich, urządzona staraniem Tow. Przyjaciół Sztuk Pięknych i Muzeum Przemysłu Artystycznego, Lwów 1928.

Wyrostek L., *Ród Dragów – Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej*, Kraków 1932.

Wyższe Kursy Ziemiańskie im. Jerzego Turnaua we Lwowie, Lwów 1939.

Zabytki dawnego przemysłu artystycznego na I – szej wystawie Towarzystwa Polska Sztuka Stosowana w Muzeum Narodowem 1902, oprac. E. Swieykowski, Kraków 1902.

Zagórski Cz., *Katedra Anatomii Człowieka w Uniwersytecie Lwowskim 1784–1944,* „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny oraz Nauk Przyrodniczych" 1939–1947, t. 18, s. 163.

III. Netografia

Bujko A., Baran S., *Zarys dziejów „Przeglądu Weterynaryjnego. (Historia, tematyka, redaktorzy"*, [w:] https://wmbc.olsztyn.pl/dlibra/publication/5708/edition/5467?language=en (dostęp: 12.09.2022).